

Vilniaus universiteto
Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Lauryno Norkūno
V kurso, Baudžiamosios justicijos šakos studento

Magistrinis darbas
Būtinios ginties ribų peržengimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo
jurisprudencijoje

Vadovas: Prof. dr. Jonas Prapiestis

Rencenzentas: Prof. dr. Aurelijus Gutauskas

Vilnius

2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojama BK 28 straipsnyje įtvirtinta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė – būtinoji gintis ir būtinios ginties ribų peržengimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje, nagrinėjant baudžiamajame įstatyme ir teismų praktikoje pateikiamus būtinios ginties reikalavimus kėsinimuisi ir gynybai, bei būtinios ginties ribų peržengimui keliamas sąlygas ir kylančias teisines pasekmes. Taip pat apžvelgiama būtinios ginties ir jos ribų peržengimo reglamentavimo raida teisės šaltiniuose ir palyginama su šių dienų įtvirtinimu įstatyme.

Pagrindiniai žodžiai: būtinoji gintis, būtinios ginties ribų peržengimas, kėsinimasis, gynyba, pavojingumas, pobūdis.

This master's thesis examines the circumstance eliminating criminal liability established in Article 28 of the Criminal Code – the necessary self-defence and exceeding the limits of necessary self-defence in the jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania, examining the requirements of necessary self-defence for attempt and defence, and the conditions for exceeding the necessary self-defence and legal consequences in criminal law and case law. It also reviews the development of the regulation of necessary self-defence and exceeding its limits in the sources of law and compares it with the present establishment in the law.

Key words: Self-Defense, exceeding the Limits of Self-Defense, attempt, defense, dangerousness, nature.

TURINYS

IŽANGA.....	4
1. BAUDŽIAMĄJĄ ATSAKOMYBĘ ŠALINANČIŲ APLINKYBIŲ INSTITUTAS.....	7
2. BŪTINOJI GINTIS.....	9
2.1. Būtiniosios ginties samprata, jos sąveika su valstybės prievartos priemonėmis ir teisinės pasekmės.....	9
2.2. Būtiniosios ginties raida Lietuvos teisės šaltiniuose ir įstatymuose.....	13
2.3. Būtiniosios ginties reikalavimai kėsinimuisi.....	17
2.4. Būtiniosios ginties reikalavimai gynybai.....	24
3. BŪTINOSIOS GINTIES RIBŲ PERŽENGIMA.....	29
3.1 Būtiniosios ginties ribų peržengimo samprata.....	29
3.2. Būtiniosios ginties ribų peržengimo objektyvieji požymiai.....	30
3.3. Būtiniosios ginties ribų peržengimo subjektyvusis požymis.....	33
3.4. Būtiniosios ginties ribų peržengimo teisinės pasekmės.....	34
3.5. Būtiniosios ginties ribų peržengimo išimtys.....	36
IŠVADOS.....	39
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	41
SANTRAUKA.....	47
SUMMARY.....	48

Ižanga

Temos aktualumas:

Būtinoji gintis kyla iš prigimtinių žmogaus teisių, todėl bet kurios valstybės teisėje vienaip ar kitaip nustatyta būtinoji gintis. Jei ir nėra būtiniosios ginties teisinio reguliavimo, tokia teisė, kaip gintis, kyla savaime. Taip pat ne visada besiginantis asmuo tinkamai naudoja būtinąją gintį, dėl ko atsiranda būtiniosios ginties ribų peržengimas. Idealiai veikiančioje teisinėje sistemoje teismai turėtų labai mažai bylų susijusių su būtinąja gintimi, nes nustačius būtinąją gintį būtų nutraukiami ikiteisminiai tyrimai. Tačiau turime kitokia situaciją, t. y. kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) nagrinėja gana nemažai kasacinių bylų, susijusių su būtinąja gintimi, o taip pat ir su jos ribų peržengimu. Teismų praktikoje galima pamatyti LAT sprendimais kuriamas naujas būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo aplinkybes, pvz: formalus teisės į būsto neliečiamumą pažeidimas, kuris nesukelia būtiniosios ginties. Todėl ši tema yra aktuali praktikoje. Taip pat, galima pamatyti ir LAT praktikos bei mokslininkų nuomonių išsiskyrimų tam tikrais būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo klausimais. Be to manyčiau ir mokslininkai skiria nepakankamai dėmesio nagrinėjant būtinąją gintį ir jos ribų peržengimą. Tuo tarpu praktikos šia tema baudžiamųjų bylų yra ne taip ir mažai teismuose. Todėl ir teisės teorijai ši tema yra aktuali, nes kyla nemažai probleminių klausimų dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo reglamentavimo. Tai parodo ir darytas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros klausimynas, kuriame įvairių teisinių profesijų atstovų buvo klausiama ir apie būtinąją gintį ir jos ribų peržengimą, bei apklaustųjų pateikiami pasiūlymai dėl reglamentavimo įstatyme keitimo. Šiame magistro darbe, siekiant jo optimalios apimties, būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įstatyminis įtvirtinimas Lietuvoje nebus analizuojamas lyginant su užsienio valstybių įstatymuose esančiu įtvirtinimu, nes pati tema pasako, kad svarbiausia šiame darbe yra Lietuvoje esantis reglamentavimas, o ypač LAT praktika. Be to, būtinoji gintis yra prigimtinė teisė, todėl ji visose valstybėse daugiau ar mažiau yra įtvirtinta panašiai.

Darbo tikslas:

Išnagrinėti bei išanalizuoti būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo teoriją, jos raidą bei formuojamą Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką, nustatyti problematinius aspektus ir pateikti jų galimus sprendimo variantus.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti ir išnagrinėti būtinąją gintį ir būtiniosios ginties ribų peržengimą reglamentuojančias normas esančias Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – Baudžiamasis kodeksas; BK).
2. Apžvelgti istoriškai būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo vystymosi raidą Lietuvos teisės šaltiniuose.
3. Išanalizuoti LAT praktiką dėl būtiniosios ginties, o ypač dėl būtiniosios ginties ribų peržengimo

Darbo objektas:

Būtinoji gintis ir būtiniosios ginties ribų peržengimas bei jos praktika LAT jurisprudencijoje ir reglamentacija įstatyme.

Taikomi metodai:

Darbe taikomi analizės, istorinis, lyginamasis, lingvistinis metodai. Analizės metodu yra nagrinėjamos būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo normos bei teismų praktika. Istorinis metodas naudojamas apžvelgiant būtiniosios ginties raidą. Lyginamuoju metodu yra apžvelgiama dabar galiojančios būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo teisės normos įtvirtinimas su sovietiniame baudžiamajame kodekse buvusiu įtvirtinimu. Lingvistinio metodo pagalba rašoma apie sąvokų prasmę.

Darbo originalumas:

Būtinoji gintis ir jos ribų peržengimo tematika nėra daug nagrinėta teisės doktrinoje. Apie tai rašė Vladas Pavilionis ir Remigijus Merkevičius knygoje "Būtinoji gintis". Apie būtiniosios ginties ribų peržengimo problematiką taip pat rašė Romualdas Drakšas monografijoje "Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos". Vienas iš naujausių darbų kuriame nagrinėjama Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, tarp kurių ir būtinoji gintis ir jos ribų peržengimas tai Gintaro Švedo ir kitų monografija pavadinimu "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai". Pažymėtina, kad pastaraisiais metais teisinėje literatūroje iš esmės nebuvo nagrinėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo. Taip pat per pastaruosius keletą metų nebuvo nei vieno magistrinio darbo skirta analizuoti būtiniosios ginties ribų peržengimo problematiką praktikoje, teisinį šio instituto reglamentavimą. Todėl minėtu aspektu, šis darbas gali būti laikomas

originaliu.

Darbo problematika:

Būtinoji gintis ir būtiniosios ginties ribų peržengimas yra labai problematiškas klausimas, nes iš teismų praktikos matyti, kad riba tarp būtiniosios ginties buvimo ir nebuvimo bei būtiniosios ginties ribų peržengimo situacijose yra persipynusi. Baudžiamajame kodekse yra nurodyti bendri požymiai tiek būtiniosios ginties, tiek jos ribų peržengimo, tačiau iš teismų praktikos matyti, kad praktikoje iškyla saviti būtiniosios ginties ribų objektyvieji ir subjektyvieji faktoriai, pagal kuriuose priimami sprendimai. Štai kodėl svarbu išnagrinėti šią problemą remiantis LAT praktika.

Darbo struktūra:

Darbas susideda iš įžangos, trijų dalių, išvadų ir pateikiamas naudotų šaltinių sąrašas. Pirmoje dalyje, kuri sudaryta iš vieno skyriaus, rašoma apie Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių instituto sampratą. Antroje dalyje yra keturi skyriai ir juose nagrinėjama būtiniosios ginties samprata, sąveika su valstybės prievartos priemonėmis, būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo raida istoriniuose teisyneose ir įstatymuose, taip pat būtiniosios ginties teisėtumo reikalavimai kėsinimuisi ir gynybai. Trečią dalį sudaro penki skyriai, kuriuose nagrinėjama būtiniosios ginties ribų peržengimo samprata, jos objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, teisinės pasekmės ir kvalifikavimas bei būtiniosios ginties ribų peržengimo išimtys.

Naudojami šaltiniai:

Pagrindinis šaltinis, nagrinėjant būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo sampratą, požymius ir praktiką, yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarimai ir nutartys. Buvo išnagrinėta 83 LAT nutartys nuo 2011 m. iki 2021 imtinai. Taip pat svarbus šaltinis – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir "Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras bendroji dalis (1-98 straipsniai)". Darbe taip pat remiamasi monografijų ir mokymosi leidiniais, tokiais kaip Vilniaus universiteto vadovėliu "Lietuvos baudžiamoji teisė bendroji dalis", Romualdo Drakšo monografija "Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos", Irenos Valikonytės, Stanislovo Lazutkos ir Edvardo Gudavičiaus "Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)" ir kitais.

1. Baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių institutas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 19 straipsnis ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 2 straipsnis nustato, kad kiekvienas žmogus turi prigimtine teisę į gyvybę, kurią saugo įstatymai. Prigimtinės žmogaus teisės – tai tokios teisės, kurios yra neatskiriamos nuo asmens ir nėra susietos su valstybių teritorijomis, teisinėmis jurisdikcijomis ar tautybėmis, o šias teises turi kiekvienas žmogus (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 09 d. nutarimas). Be to, kad asmens gyvybę saugo įstatymai, kiekvienas žmogus ir pats gali saugoti savo gyvybę, o tai yra kita žmogaus prigimtine teisė, teisė į gintį. Tai nurodo ir Konvencijos 2 straipsnio 2 dalies a punktas, kuriame teigiama, kad ginant save ar bet kurią kitą asmenį nuo neteisėto smurto, nepanaudojus daugiau jėgos negu būtinai reikia, gyvybės atėmimas nebus laikomas šios Konvencijos straipsnio pažeidimu (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950). Lietuvoje ši žmogaus teisė yra įtvirtinta Baudžiamojo kodekso V-jame skyriuje kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, 28 straipsnyje pavadinimu būtinoji gintis.

Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, tai svarbus baudžiamosios teisės institutas, kuris nustato, kad esant tam tikroms aplinkybėms asmens padarytoje veikoje, ji nebus laikoma nusikalstama veika pagal atitinkamą Baudžiamojo kodekso straipsnį, nors ji iš esmės atitiks nusikalstamos veikos požymius, t.y. veika yra pavojinga ir uždrausta Baudžiamojo kodekso. Taip yra todėl, kad baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės, panaikina asmens veikos pavojingumą dėl savo naudingumo visuomenei, taip ginant didesnę gerį, ir yra būtinas ir skatintinas elgesys. Be to, šalinančių aplinkybių įtvirtinimas yra būtinas, nes neleidžia nepagrįsto baudžiamosios atsakomybės plėtimo, nustato baudžiamojo įstatymo taikymo ribas ir tikslina baudžiamojo įstatymo pritaikymą. Baudžiamajame įstatyme yra įtvirtintos aštuonios baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės: asmens, padariusio nusikalstamą veiką sulaikymas, profesinių pareigų vykdymas, būtinasis reikalingumas, teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas, įsakymo vykdymas, pateisinama profesinė ar ūkinė rizika, mokslinis eksperimentas ir jau minėta bei šiam darbui aktuali aplinkybė, tai būtinoji gintis (Abramavičius et al., 2004, p. 180). Dauguma iš minėtų Baudžiamajame kodekse nustatytų aplinkybių, įtvirtintos buvo tik priėmus naująjį, t. y. 2000 metų Baudžiamąjį kodeksą, kuris įsigaliojo nuo 2003 m. gegužės 1 dienos. Iki tol, taipogi ir atgavus Lietuvai Nepriklausomybę, galiojęs 1961 metų Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – 1961 m. BK) su pakeitimais neturėjo atskiro skyriaus, kuriame būtų numatytos baudžiamąją

atsakomybę šalinančios aplinkybės. 1961 metų Baudžiamojo kodekso paskutinės galiojusios redakcijos, antrajame skyriuje nusikaltimai, 14 straipsnyje buvo įtvirtinta būtinoji gintis, 14¹ straipsnyje būtiniosios ginties ribų peržengimas, 14² straipsnyje asmens, padariusio nusikaltimą, sulaikymas, o 15 straipsnyje būtinasis reikalingumas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). Žvelgiant į tai koks buvo priimtas 1961 metų Baudžiamasis kodeksas, galiojęs sovietmečiu, yra matoma tik būtinoji gintis 14 straipsnyje ir tame pačiame straipsnyje įtvirtintas būtiniosios ginties ribų peržengimas bei būtinasis reikalingumas 15 straipsnyje (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). Dabar galiojančio 2000 metų Baudžiamojo kodekso baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių skyrius per visą galiojimo laikotarpį turėjo tik vieną pataisą, t. y. 2012 metų įstatymu Nr. XI-2241 buvo pakeista 32 straipsnio teisėsaugos institucijos užduoties vykdymo terminai. Todėl teisėkūros atžvilgiu šis skyrius yra vienas iš stabiliausių (Švedas et al., 2017, p. 153) Tačiau galima numatyti, kad ateityje gali atsirasti ir daugiau įtvirtintų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių. Viena iš tokių aplinkybių gali būti nurodyta 2014 m. paskelbtame moksliniame straipsnyje, kur be kita ko sprendžiamas klausimas dėl žalos padarymo, kai sporto varžybų metu padaryta žala gali būti pripažįstama aplinkybe, šalinančia baudžiamąją atsakomybę (Švedas et al., 2017, p. 156). Kita aplinkybė, kuri galėtų būti įtraukta į baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių institutą, tai eutanazija. Tendencijos Europos teisėkūroje rodo, kad vis daugiau valstybių pripažįsta eutanaziją kaip aplinkybę, šalinančią baudžiamąją atsakomybę. O tose valstybėse, kur nėra pripažįstama eutanazija, tame tarpe ir Lietuvoje, siekiama eutanaziją atlikusiam asmeniui sušvelninti ar pateisinti tokią veiklą procesiniais ir materialiais teisiniais būdais (Liesis, M. 2009, p. 7, 8). Todėl įteisinus eutanaziją, kas buvo siekta padaryti Lietuvoje 2014 m. pateikus Eutanazijos įstatymo projektą, turėtų atsirasti ir tokia baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, taip išplečiant ir baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių institutą.

Taigi, Baudžiamojo kodekso V skyriuje įtvirtintos aplinkybės yra vertingos visuomenei, dėl to, kad asmens veikoje esančios tokios aplinkybės panaikina veikos pavojingumą, ko pasekoje jos pašalina ir baudžiamąją atsakomybę. Daugiausiai tokių aplinkybių buvo įtvirtinta priėmus naująjį 2000 metų kodeksą, t. y. aštuonios aplinkybės. Tarp jų ir svarbiausia šiam magistriniam darbui, tai būtinoji gintis, nes šiuo institutu yra užtikrinama prigimtinė žmogaus teisės į savigyną.

2. Būtinoji gintis

2.1. Būtiniosios ginties samprata, jos sąveika su valstybės prievartos priemonėmis ir teisinės pasekmės

Norint nagrinėti būtiniosios ginties ribų peržengimą, pirmiausiai reikia išsiaiškinti, kas yra pati būtinoji gintis ir kokie yra reikalavimai, kad ji atsirastų. Baudžiamojo kodekso 28 straipsnį būtinoji gintis sudaro keturios dalys. Pirmosios dvi dalys yra apie pačią būtinąją gintį, trečioji dalis susijusi tiek su būtinąją gintimi, tiek su jos ribų peržengimu, o likusi dalis susijusi tik su ribų peržengimu. Straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta: asmuo turi teisę į būtinąją gintį. Šią teisę jis gali įgyvendinti neatsižvelgdamas į tai, ar galėjo išvengti kėsینimosi arba kreiptis pagalbos į kitus asmenis ar valdžios pareigūnus. Straipsnio 2 dalyje rašoma: asmuo neatsako pagal šį kodeksą, jeigu jis, neperžengdamas būtiniosios ginties ribų, padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi. Straipsnio 3 dalyje įtvirtinta: būtiniosios ginties ribų peržengimas yra tuo atveju, kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Būtiniosios ginties ribų peržengimu nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, arba gintis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veika (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Su būtiniosios ginties įtvirtinimu baudžiamajame įstatyme valstybė kartu įtvirtino galimybę kiekvienam asmeniui ir, nesant valstybės pareigūnu, teisėtai panaudoti jėgą prieš kitą asmenį, tačiau tik situacijose, kuriuose susiklosto būtiniosios ginties aplinkybės, t. y. esant būtiniosios ginties reikalavimams ir neperžengus jos ribų. Taip pat jau pačios būtiniosios ginties įtvirtinimu ir jo straipsnio 1 dalies norma valstybė patvirtina, kad gintis yra žmogaus teisė, kuria gali naudotis kiekvienas asmuo, nepaisant to ar žmogus galėjo išvengti ar kreiptis pagalbos į valstybės institucijas ar kitus asmenis dėl gresiančio pavojingo kėsینimosi. Kasacinėje byloje 2K-163-303/2017 LAT pasisakė, kad skundžiamuose teismų procesiniuose sprendimuose nėra pasisakyta ar asmuo A. Š. negalėjo gintis nuo L. S. ne tik fizine jėga, bet ir kitais būdais, pavyzdžiui paprašyti šalia stovinčių pagalbos, kad šie sutrukdytų L. S. smurtauti. Toks pasisakymas kaip ir prieštarauja nuostatai, kad besiginančiam asmeniui neprivalu kreiptis pagalbos. Suprantama, įstatymų leidėjas ir neturi kitokio pasirinkimo, t. y. atsisakyti pripažinti būtinąją gintį, ne tik dėl to, kad tai yra

prigimtinė žmogaus teisė, bet ir todėl, kad nėra pajėgi užtikrinti apsaugą kiekvienam žmogui nuo gresiančios nusikalstamos veikos. Iš Baudžiamojo kodekso 28 straipsnio 2 dalies normos nuostatų matosi, kad ne bet kokios teisės ir laisvės gynimas atitiks būtinąją gintį, o tik tokios, kuri yra saugoma įstatymo ar kito teisės akto asmens teisės, visuomenės ir valstybės interesai ir tai, kad taikoma gynyba negali peržengti būtiniosios ginties ribų, galima spręsti, kad asmens taikomai gynybai, kad ji būtų pripažinta būtinąja gintimi yra keliami tam tikri reikalavimai. Yra keliami trys gynybos požiūriu būtini reikalavimai: gynyba taikoma nuo pavojingo kėsینimosi apsiginti, žala padaroma tik besikėsinančiam asmeniui, o ne tretiesiems asmenims ir neperžengiamos būtiniosios ginties ribos (Abramavičius, A. et al., 2004, p. 185, 186). Tačiau ne tik gynybai yra keliami reikalavimai, bet ir kito asmens kėsینimuisi. Pirmiausiai, kaip nurodo būtiniosios ginties straipsnio 2 dalis, kėsینimasis turi būti pavojingas, kas reiškia, kad toks kėsینimasis atitinka nusikalstamos veikos požymius ir yra uždraustas Baudžiamuoju kodeksu. Todėl jei yra kėsینamasi į administracinės teisės ginamas teises, būtinąją gintį reguliuos jau nebe Baudžiamojo kodekso būtiniosios ginties straipsnis, o Administracinių nusižengimų kodekse 13 straipsnyje įtvirtinta būtinoji gintis (Švedas et al., 2019, p. 289). Kaip nurodo teismų praktika, kėsینimuisi yra keliami dar du reikalavimai, t.y. realumo ir akivaizdumo (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-273-942/2016, 2K-273/2011, kt.). Tiek gynybos, tiek kėsینimosi reikalavimai bus nagrinėjami kituose magistrinio darbo skyriuose. Galima pažymėti, kad nors LAT nagrinėjamose baudžiamosiose bylose nebėra daroma nuorodų į LAT senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimą Nr. 4 Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo, tačiau iš esmės senato nutarime išdėstytas nuostatas, atitinkančias 2000 m. baudžiamąjį kodeksą, teismų praktika perėmė ir jos po šiai dienai yra taikomos LAT bylose. Iš to kas buvo apžvelgta, taip pat pateikiama Baudžiamosios teisės vadovėlyje, būtiniosios ginties sampratą galima apibrėžti taip – tai asmens veika, kuri formaliai atitinka nusikaltimo ar nusižengimo sudėtį, ginant, nuo kito asmens pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus, neperžengiant būtiniosios ginties ribų (Švedas et al., 2019, p. 288). Galima paminėti, kad 2016 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros mokslininkų grupė parengė klausimyną, kuriame buvo skirta keletas klausimų apie būtinąją gintį. Apklausos rezultatai parodė, kad 57 teisėjai (47 proc.), 70 prokurorų (46 proc.), 12 advokatų (60 proc.) ir 9 mokslininkai (53 proc.) nepitaria būtiniosios ginties reglamentavimo tobulinimui, o likusi dalis pritaria, kad į reglamentavimą būtų įtraukiama

tariamoji būtinoji gintis arba būtiniosios ginties provokacija (Švedas et al., 2017, p. 156).

Apžvelgus bendrai būtinąją gintį, gali kilti klausimas, kaip ji dera su valstybės ir jos pareigūnų veiksmais, naudojant prievartos priemones ar kitus veiksmus, kuriais ribojama žmogaus teisės ir laisvės, ar tai nepažeidžia būtiniosios ginties kaip prigimtinės žmogaus teisės. Tais atvejais, kai valstybės tarnautojų atliekami veiksmai yra teisėti, t. y. tokie veiksmai yra įtvirtinti įstatymais ar kitais teisės aktais, tai tokie veiksmai varžantys asmens teises ir laisves, nebus laikomi pavojingais teisės požiūriu, net jei kils grėsmė asmens gyvybei, o atvirkščiai, naudingi ir reikalingi, nes bus saugomos kitų asmenų teisės ir laisvės, valstybės interesai, žinoma jei jie atlikti pagal teisės aktais reguliuojamą tvarką. Todėl tokiais atvejais prieš valstybės tarnautojų veiksmus neatsiranda būtiniosios ginties aplinkybės ir savigyna negalima. Visai kitaip yra su neteisėtais valstybės tarnautojų veiksmais prieš žmogų. Tokiais atvejais asmuo nepraranda teisės į būtinąją gintį, tačiau valstybės tarnautojų veiksmai turi būti aiškiai neteisėti. Žinoma, ir prieš neteisėtus valstybės tarnautojų veiksmus nepatartina įgyvendinti būtinąją gintį panaudojant jėgą, išskyrus atvejus kai grėstų pavojus asmens gyvybei, o geriausiai ginti savo pažeistas teises teisminiu būdu (Abramavičius et al., 2004, p. 183). Taip pat, kalbant apie valstybės prievartos priemones ir būtinąją gintį, reikia apžvelgti mirties bausmės ir būtiniosios ginties sąveiką. Mirties bausmė Lietuvoje galiojo nuo Nepriklausomybės atgavimo iki 1998 metų gruodžio 21 dienos, kai Baudžiamojo kodekso pakeitimais buvo panaikinta mirties bausmė. Ir nors mirties bausmė oficialiai galiojo beveik iki 1998 m. pabaigos, bet nuo 1996 m. liepos mėn. mirties bausmės nuosprendžiai nebebuvo vykdomi ir mirties bausmė nebebuvo skiriama (Drakšas, 2002, p. 10, 73). Mirties bausmė ir būtinoji gintis turi tam tikrus panašumus ir skirtumus, kurie nurodo jų svarbą ir galėjimą egzistuoti Lietuvos teisinėje sistemoje. Romualdas Drakšas savo knygoje išskiria tris mirties bausmės ir būtiniosios ginties, kai teisėtai atimama besikėsinančiam asmeniui gyvybę panašumus: abiem atvejais yra atimama gyvybė kitam asmeniui, tai yra įteisinta įstatymais ir abiejų paskirtis yra apsaugoti žmogaus, visuomenės ir valstybės interesus. Taip pat išskiria ir tris skirtumas. Kaip pirmąjį nurodo mirties bausmės ir būtiniosios ginties egzistavimą laike, t. y. būtinoji gintis egzistuoja, kai besikėsinant asmuo kėsina ar jau yra atlikęs tam tikrus veiksmus ir besiginančiam asmeniui yra grėsmė, o mirties bausmė yra skiriama po nusikaltimo teismo sprendimu, kai nebekyla grėsmės iš to nubausto asmens. Todėl kyla klausimas ar mirties bausmė nėra perteklinė bausmė ir ar neužtenka tiesiog terminuotos laisvės atėmimo bausmės. Antrasis skirtumas toks, kad būtinoji gintis dėl savo prevencinio poveikio nekelia klausimų, kai tuo tarpu mirties

bausmės prevencija yra labai abejojama. Ir trečiasis skirtumas, svarbiausias, kad mirties bausmė yra tik valstybės prievartos priemonė, kai tuo tarpu būtinoji gintis yra prigimtinei teisė (Drakšas, 2002, p. 40-42). Konstitucinis Teismas 1998 metų gruodžio 9 dieną priėmė nutarimą, kuriame konstatavo, kad mirties bausmė pažeidžia Konstitucijos 18, 19 ir 21 straipsnio 3 dalį, o būtent 18 straipsnyje numatyta prigimtinių teisių apsauga užkerta kelią taikyti mirties bausmę, nes visi žmonės turi šias teises, tiek geriausi, tiek blogiausi. Ir nors nutartis iš esmės grindžiama dviem prigimtinėmis teisėmis, t. y. teisė į gyvybę ir orumą, o būtinoji gintis nėra minima, tačiau ji irgi yra prigimtinei teisė ir susijusi su teise į gyvybę, kas reiškia, kad mirties bausmė prieštarauja būtinajai ginčiai (Konstitucinio teismo 1998 m. gruodžio 09 d. nutarimas).

Kaip jau rašyta, būtinoji gintis yra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, t. y. ją nustačius asmens veiksmuose, toks asmuo negali būti nubaustas. Baudžiamajame kodekse nėra nustatyta kas vyksta ikiteisminio tyrimo ar teismo procesuose nustačius būtinąsias ginties aplinkybes, tačiau tai nurodyta Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse. Pažymėtina, kad idealiuoju atveju, teismuose neturėtų atsirasti bylų dėl būtinąsias ginties situacijos ir tokios situacijos nustatymas turėtų baigtis ikiteisminiame tyrime. Tačiau suprantama, kad visada idealiai nebus, o ir būtinąsias ginties situacija ne visada būna aiški, todėl ir yra nustatytas BPK reglamentavimas. Kodekso XV skyriaus Ikiteisminio tyrimo nutraukimas 212 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir XVIII skyriaus Bylos parengimas nagrinėti teisme 235 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad ikiteisminis tyrimas ir bylos nagrinėjimas teisme nutraukiamas, kai jo metu paaiškėja šio kodekso 3 straipsnyje numatytos aplinkybės. Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 7 punkte nurodyta, kad baudžiamasis procesas negali būti pradėtas, o jei pradėtas tai turi būti nutraukiamas, kai egzistuoja baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės numatytos Baudžiamojo kodekso V skyriuje. Apeliacinės instancijos teismo bylų nutraukimas nurodytas Baudžiamojo proceso kodekso XXV skyriaus Apeliacinis procesas 326 straipsnio 1 dalies 2 punkte, kuriame įtvirtinta, kad apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjęs bylą priima nutartį panaikinti pirmos instancijos teismo nuosprendį ir nutraukti bylą šio kodekso 327 straipsnio pagrindais, kurio 1 dalies 1 punkte padaryta nuoroda į tuos pačius Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 3-7 punktus. Kasacinės instancijos bylos nutraukimas įtvirtintas Baudžiamojo proceso kodekso 382 straipsnio 1 dalies 2 punkte, kad teismas, išnagrinėjęs kasacinę bylą panaikina nuosprendį bei paskesnes teismų nutartis ir bylą nutraukia (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, 2002). Skirtumai tarp pirmosios, apeliacinės ir kasacinės instancijų

tokie, kad apeliacinėje instancijoje byla turi būti išnagrinėta, ko nereikia pirmojoje instancijoje ir panaikintas pirmosios instancijos teismo nuosprendis, kad būtų nutraukta byla apeliacinėje instancijoje. Kasacinėje instancijoje turi būti panaikintas ne tik pirmosios instancijos teismo sprendimas, bet ir apeliacinės instancijos teismo sprendimas. Tačiau yra vienas esminis požymis, kad nustačius būtinąją gintį, baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas.

Taigi, būtinoji gintis yra veika, kuria formaliai padaromas nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, siekiant apginti nuo kito asmens tiesiogiai gresiančio ar pradėto pavojingo kėsینimosi savo ar kito asmens teises įtvirtintas Baudžiamajame kodekse, neperžengiant būtiniosios ginties ribų. Būtinoji gintis yra įtvirtinta Baudžiamojo kodekso 28 straipsnyje. Jame ir teismų praktikoje yra nustatyta būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos, kurios yra susijusios su kėsинimosi ir gynyba bei būtiniosios ginties ribų peržengimu. Nustačius, kad buvo taikoma būtinoji gintis, tokiam asmeniui nekyla baudžiamoji atsakomybė, o baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas. Būtinoji gintis ir valstybės naudojamos teisėtos prievartos priemonės dera tarpusavyje, nes teisėtai valstybės pareigūnų naudojama jėga nėra teisės požiūriu pavojinga. Tačiau Lietuvoje dėl prigimtinių žmogaus teisių, tarp kurių yra būtinoji gintis, valstybės taikoma prievartos priemonė, mirties bausmė, neturėjo būti taikoma. Tai konstatavo Konstitucinis Teismas, po kurio nutarimo 1998 metų gruodžio 21 dieną buvo panaikinta mirties bausmė.

2.2. Būtiniosios ginties raida Lietuvos teisės šaltiniuose ir įstatymuose

Kaip jau buvo minėta, teisė į gintį yra prigimtine, todėl būtiniosios ginties pradžią rašytinėje teisėje galima įžvelgti jau ir viduramžiuose, o tuo labiau Naujųjų amžių pradžioje. 1340 metais buvo priimtas Pamedės teisyne, kuriame buvo kodifikuota prūsų paprotinė teisė. Kaip žinoma, išnykusi prūsų tauta yra gimininga lietuvių tautai, kurios priklauso baltų gentims, dėl ko teisyne teikia žinių ir apie lietuvių paprotinę teisę. Todėl Pamedės teisyne yra laikomas to laikotarpio svarbiausiu netiesioginiu Lietuvos teisės šaltiniu. Pamedės teisyne apie būtinąją gintį nėra tiesiogiai užsiminama, tačiau nurodoma, kad bausmę vykdo teismas dėl ko už mėginimą vienaip ar kitaip susidoroti su nusikaltėliu, pagautu nusikaltimo vietoje, gresia mirties bausmė, tuo tarpu nusikaltėliui paleidimu (Andriulis et al., 2002, p. 42, 45). Iš to matyti, kad nors ir nebuvo įtvirtinta rašytinai būtinoji gintis, tačiau ji egzistavo ir buvo leidžiama gintis, ir pagauti nusikaltusį asmenį, bet tuo pačiu neleido su tokiu asmeniu susidoroti, kas yra lyg būtiniosios ginties

ribų nustatymas. Tačiau jau naujasniame teisyne, t. y. Pirmame Lietuvos Statute, kuris įsigaliojo 1529 metais ir yra tiesioginis Lietuvos teisės šaltinis, būtinoji gintis yra tiesiogiai įtvirtinta. Tačiau tais laikais dar nebuvo suformuotas universalus būtinios ginties straipsnis, todėl būtinąją gintį galima rasti šešiuose straipsniuose. Pirmiausiai būtinoji gintis įtvirtinta Statuto 7 skyriaus 4 ir 5 straipsniuose. 4 straipsnyje buvo įtvirtinta apie tai kas užmuštų smurtininką ir jo pagalbininkus savo namuose arba smurto metu: kas kieno nors namus smurtu užpultų, o tas būdamas teisus savi namuose, gindamas savo namus, ir tąjį smurtininką užmuš savo namuose arba kelis jo pagalbininkus užmuš ar sužeis, tuomet neturi galv pinigų nei žaizdų apmokėti tačiau esant aniems sužeistiems, gali dar savo namų smurtinės ieškoti (Valikonytė at al., 2001, p. 196, 197). Iš šio straipsnio matyti, kad Statute, kaip ir šiandieniniame Baudžiamajame kodekse, būtinoji gintis galima prieš kėsiniimąsi, smurtą, taip pat yra išskiriama ir gyvenamoji vieta kaip svarbus ginties objektas. Statuto 5 straipsnyje įtvirtinta dvaro ir valdinių gynimas užmušant: jeigu kas gintų savo dvarą arba savo valdinius, smurtaujant užmuštų šlėktą, galv pinigų už jį neturi mokėti (Valikonytė at al., 2001, p. 197). Vertinant šį straipsnį, nors jis buvo taikomas esant visai kitokiai santvarkai, tačiau galime matyti, kad kaip ir šiandien, buvo galima ginti kitus asmenis ir turtą nuo užpuolimų. Pirmojo Statuto to pačio skyriaus 16 straipsnyje įtvirtinta, kad kas kelyje tykotų ir būtų sužeistas. Straipsnyje nurodoma: taip pat jeigu kuris šlėkta ko kito kelyje tykotų ir pastotų, nors ne jam vienam, norėdamas juo sužeisti ar apiplėšti, ar nužudyti, ir dėl to tas, kuris vieškelyje tykojo, vieno kurio iš tų, kuriuos puolė, užmuštas būtų, ... kadangi tąją žmogžudystę įvykdė gindamas savo gyvybę, pradėjęs tam užmuštajam, tai nuo baudos ir galv pinigų atleidžiamas (Valikonytė at al., 2001, p. 201). Šis straipsnis dar kartą įtvirtina būtinąją gintį, tik šiuo atveju nustatant konkrečią konfliktinę situaciją, užpuolimas kelyje, kas šiandieninėje būtinios ginties suvokime yra paprasta situacija ir nėra atskirai pabrėžiama įtvirtinant. Statuto 25 straipsnyje įtvirtinta gintis tarno, kuris begindamas savo poną, ką nors sužeistų ar užmuštų. Toliau straipsnyje nurodoma: vaido metu tarnas-šlėkta, gindamas savo poną, ką nors sužeistų ar užmuštų, toks yra atleidžiamas nuo kiekvieno reikalo; (Valikonytė at al., 2001, p. 205). Toks įtvirtinimas dar karta parodo, kad buvo gali ginti ir kitus asmenis nuo užpuolimo kaip ir dabar, tik suprantama, kad toks įtvirtinimas buvo susijęs su buvusia santvarka, kai egzistavo luomai. Ir paskutinė vieta kur Statute yra įtvirtinta būtinoji gintis, kuri taikoma nuo vagystės – 13 skyriaus 20 straipsnis, kas užmuštų vagį jam bevagiant ir 21 straipsnis, kas vagį bevagiantį sužeistų. Abejose straipsniuose nurodyta būtinios ginties situacija prieš vagystes iš namų, o nužudymo atveju, straipsnyje nurodyta ir sąlyga

kada vagis gali būti užmuštas: jeigu vagis į kieno nors namus ateitų vogti ir tą vagį užtiktu bei norėtų sučiupti, o jis nesileistų sugaunamas bei gintųsi, ir tie jį, jam bevagiant, čia užmuštų (Valikonytė at al., 2001, p. 256, 257). Tik vagiui nesileidžiant būti sugautam ir ginantis, jo užmušimas būtų nebaudžiamas, o tai parodo, kad nebuvo galima laisvai taikant gintį nužudyti, nesant tokiai pavojingai veikai.

Po 1795 m. įvykusio Abiejų Tautų Respublikos Trečiojo padalinimo, beveik visa Lietuvos teritorija atiteko Rusijos imperijai. Todėl Lietuvai 1918 m. vasario 16 d. paskelbus Nepriklausomybę, pagrindinis baudžiamąją teisę formavęs šaltinis buvo Rusijos 1903 m. Baudžiamasis Statutas (toliau BS), kuris 1919 m. sausio 16 d. buvo pripažintas galiojančiu baudžiamuoju įstatymu Lietuvos teritorijoje (Pavilionis, Merkevičius, 1999, p. 37). Būtinoji gintis BS buvo įtvirtinta 45 straipsnyje ir įvardinta kaip būtinas apsigynimas. Normos pirma dalis nurodė: Darbas nelaikomas nusikalstamu, kai žmogus jį padaro priverstas gintis nuo neteisėto kėsimosi įžeisti jo paties arba kito kurio asmens arba turto gerybes. Antroje dalyje buvo rašoma: Gynimosi ribų peržengimas, besiginant pernelyg smarkiai arba nelaiku, baudžiamas tik tam tikrais įstatymo nurodytais atvejais (Aurių kolektyvas at al., 2018, p. 516). Iš tokio įtvirtinimo matyti, kad jau tais laikais egzistavo būtinosios ginties ribų peržengimas, turintis nemažai panašumų ir į šių dienų BK, kas pasako BS modernumą, t. y. nebuvo galima gintis kėsimumi realiai dar neprasidėjus, jam pasibaigus, o taip pat per smarkiai ginantis, kas šiais laikais reiškia, kad gynyba neatitiko kėsimosi pavojingumo. Taip pat būtinoji gintis buvo galima ir saugant kitą asmenį. Tačiau pažymėtinas įdomus dalykas, kad pačiame būtinosios ginties straipsnyje nurodyta, kad gynyba galima prieš įžeidimą ar turtinius nusikaltimus. Tačiau tai nereiškia, kad nebuvo galima teisėtai gintis nuo smurtinių kėsimumų. BS 459 straipsnyje buvo nurodyta, kad švelniau vertinama ir baudžiama už nužudymą peržengiant reikalingas ginties ribas, kas suponuoja, kad buvo galima teisėta būtinoji gintis nuo smurtinių kėsimumų. Taip pat tai reiškia, kad ir ginant savo sveikatą, gyvybę, buvo nustatytos gynybos ribos, nebuvo leidžiama neproporcingai gintis (Aurių kolektyvas at al., 2018, p. 520). Galima teigti, kad tarpukariu Lietuvoje galiojo moderni būtinoji gintis su ribų peržengimu už kurį buvo švelniau baudžiama.

Lietuva 1940 m. birželio 15 d. buvo okupuota Sovietų Sąjungos. Okupacija tęsėsi iki 1990 m. kovo 11 d. kai buvo paskelbta, kad atkuriamas Nepriklausoma Lietuva. Kaip darbe jau buvo minėta, pagrindinis baudžiamosios teisės įstatymas iki 2003 m. gegužės 1 d. buvo, sovietiniais laikais sukurtas 1961 m. BK su pakeitimais. Okupacijos metais, būtinoji gintis buvo įtvirtinta 1961 m. BK 14 straipsnyje, o taip pat ir specialioje kodekso

dalyje. Pirmoje straipsnio dalyje buvo nurodyta: nėra nusikaltimas toks veikimas, kuris kad ir atitinka baudžiamojo įstatymo numatytos veikos požymius, bet padarytas būtiniosios ginties būklėje, tai yra ginant Tarybų valstybės interesus, visuomenės interesus, savo arba kito asmenybę ar teises nuo pavojingo visuomenei kėsینimosi tokiu būdu, kad padaroma besikėsinančiam žalos, jeigu tik nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos. Antroje dalyje rašoma, kad: būtiniosios ginties ribų peržengimu laikomas aiškus gynybos neatitikimas kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Specialioje kodekso dalyje, 108 straipsnyje, buvo įtvirtintas nužudymas peržengiant būtiniosios ginties ribas, o 114 straipsnyje sunkus ar apysunkis kūno sužalojimas peržengiant būtiniosios ginties ribas su savo sankcijoje įtvirtintomis konkrečiomis bausmėmis (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). Iš esmės toks būtiniosios ginties įtvirtinimas palyginus mažai kuo skiriasi nuo šiandieninio, nežiūrint į akivaizdų skirtumą dėl galiojusios santvarkos, t. y. Tarybų valstybės interesų išaukštinimą. Pagrindiniai skirtumai nuo šiandienos galiojančios būtiniosios ginties normos tokie, kad nebuvo atskirai nurodyta nuosavybės gintis, o bendrai kaip asmens teisės, juo labiau būsto neliečiamybės gintis nebuvo laikoma svarbesne dėl kurios nebūtų ir būtiniosios ginties ribų peržengimo. Taip pat kas liečia nelaikymą būtiniosios ginties ribų peržengimu, tai nebuvo įtvirtinta ir didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsینimasis, požymis. Be to 1961 m. BK skiriasi nuo šiandieninio ir tuo, kad tada atskiruose specialiosios dalies normose buvo įtvirtintas būtiniosios ginties ribų peržengimas nužudant ir sunkiai ar apysunkiai sužalojant asmenį su įtvirtintomis sankcijomis, ko dabartiniame kodekse nėra, o bausmės dydžio paskyrimas labiau priklauso nuo teismo diskrecijos, remiantis tik BK bendrosios dalies nuostatomis. Esant Lietuvai laisvai, buvo padaryti 1961 m. BK įtvirtintos būtiniosios ginties pakeitimų. Pirmiausiai suprantama pašalinant iš normos pavadinimą, Tarybų valstybė, ir nebe iškeliant valstybės interesų už visus aukščiausiai. Būtinoji gintis ir jos ribų peržengimas buvo išskirtas į du atskirus straipsnius. Taip pat buvo atskirai paminėti būtiniosios ginties objektai: nuosavybė, būsto neliečiamumas, bei įtvirtinta, kad žmogus turi teisę į būtinąją gintį nepriklausomai nuo to ar galėjo jis išvengti kėsینimosi ar kreiptis pagalbos. Gerokai labiau buvo praplėstas būtiniosios ginties ribų peržengimas įtvirtintas, 14¹ straipsnyje. Buvo nustatyta, kad nelaikoma būtiniosios ginties ribų peržengimu jei besiginantysis veiksmais padarė lengvą ar apysunkį kūno sužalojimą, ar materialinę žalą, taip pat, kai žala padaryta dėl neatsargumo. Toks įtvirtinimas lyg atvirkštinis lyginant su šių dienų būtiniosios ginties ribų peržengimu, kai yra nustatyta kaip tik, kada yra galimas būtiniosios ginties ribų peržengimo konstatavimas, t. y. tiesiogine tyčia nužudžius ar

sunkiai sutrikdžius sveikatą. Be to, buvo įtvirtinta, kad būtiniosios ginties ribų peržengimas dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė kėsinimasis arba įsibrovimas į būstą, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Tai reiškia, kad padaryta neproporcinga kėsinimuisi žala dėl sumišimo ar išgąščio kurią sukėlė kėsinimasis ar įsibrovimas į būstą, laikoma vis tiek peržengusia būtiniosios ginties ribas, nors ir atsakomybė nekyla. Tuo tarpu 2000 m. BK tokiose situacijose padaryta bet kokia žala laikoma neperžengusia būtiniosios ginties ribas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961).

Taigi, dėl to, kad gintis yra prigimtinė žmogaus teisė, jos vienokį ar kitokį rašytinį paminėjimą galima rasti ir seniausiuose teisyuose. O žvelgiant į baudžiamosios teisės raidą, galima pastebėti ir būtiniosios ginties įtvirtinimą, keitimąsi, tobulėjimą, teisės aktuose, taip palyginant skirtumus su dabar galiojančiu įtvirtinimu BK. Yra svarbu analizuoti būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo įtvirtinimą ankščiau galiojusiuose įstatymuose, nes kuriant, dabar galiojančią, 2000 m. BK į ją buvo perkeliama tinkamos būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo nuostatos jas papildant ir išplečiant trūkstamomis nuostatomis. Taip pat pasigirsta kalbų dėl būtiniosios ginties instituto susiaurinimo ar atvirksčiai, išplėtimo, todėl, kad atrasti tinkamiausią būtiniosios ginties instituto reglamentavimą, reikia atsižvelgti į šio instituto raidą.

2.3. Būtiniosios ginties reikalavimai kėsinimuisi

Tam, kad egzistuotų būtiniosios ginties aplinkybė, besikėsinančio asmens kėsinimasis turi atitikti tris sąlygas: pavojingumo, akivaizdumo ir realumo. Asmens kėsinimosi pavojingumą atskleidžia tai, kad asmuo pažeidžia ar siekia pažeisti baudžiamajame kodekse saugomas vertybes, kurios nurodytos 28 straipsnio 2 dalyje, t. y. asmens teisės, nuosavybės, būsto neliečiamumo, kitos teisės, visuomenės ir valstybės interesai (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-326/2013, 2K-289-222/2016, 2K-90-746/2017, kt.). Kasacinėje byloje numeriu 2K-291-942/2018 LAT nagrinėjo ar teisingai buvo priimti pirmosios ir apeliacinės instancijų sprendimai vertinant jog nebuvo susidariusi būtiniosios ginties situacija. Iš bylos aplinkybių nustatyta, kad situacijoje, kai po nukentėjusiojo S. L. ir nuteistojo O. N. motinos žodinio konflikto, šiai pradėjus šaukti, kad ją muša, O. N., atbėgęs į S. L. sklypo teritoriją sudavė jam smūgius. Šiuo atveju nebuvo būtiniosios ginties, nes nenustatyta, kad S. L. būtų smurtavęs prieš O. N. ar jo motiną, taip pat S. L. ir O. N. motiną skyrė vielinė tvora, t. y. nenustatytas iš S. L. pavojingas kėsinimasis į Baudžiamojo kodekso saugomas vertybes. Todėl LAT konstatavo, kad pagrįstai nebuvo

taikytos būtinosios ginties normos. Kitoje byloje 2K-205-719/2020 nustatyta konfliktinė situacija: nuteistasis A. U. aikštelėje kabinėjosi prie nukentėjusiosios A. P., naudojo fizinį smurtą, tempė už plaukų, smaugė, dėl ko A. P. patyrė fizinį skausmą, o atvykus daugiau asmenų, A. U. liepė jiems palaukti ir iš namų atsinešęs medinę atraižą pradėjo mojuoti ir sudavė smūgius medine atraiža A. P. į veidą ir A. V. į įvairias kūno vietas, taip padarydamas abiem asmenims nežymų sveikatos sutrikdymą. Todėl konstatuota, kad nuteistasis A. U. neveikė būtinosios ginties situacijoje, nes iš nustatytų bylos aplinkybių nenustatyti asmenų A. P. ir A. V. pavojingi kėsinimaisi. Pats kėsinimosi pavojingumas pasireiškia per tokius požymius: kėsinimosi intensyvumą, užpuoliko naudojamas priemonės, puolančiosios ir besiginančios pusių jėgų santykį, galimos žalos dydį ir panašiai (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-326/2013, 2K-73-697/2015, kt.). Tokių požymių, per kuriuos pasireiškia pavojingumas, sąraše yra ir objekto į kurį kėsinamasi reikšmingumas, vieta, laikas ir kita. LAT praktikoje požymių, per kuriuos pasireiškia kėsinimosi pavojingumas, nėra konkretaus aiškinimo, t. y. kiek intensyvus turi būti kėsinimasis, kokios naudojamos priemonės, kokia galima žala ar kiek apskritai turi būti požymių, kad kėsinimasis būtų pavojingas. Taip yra todėl, kad kiekvienoje byloje yra skirtinga situacija ir aplinkybės dėl ko teismas, kiekvieną kartą nustatinėdamas, ar buvo ir ar teisėtai buvo taikoma būtinoji gintis, turi ne tik nustatyti, kad egzistavo tam tikri kėsinimosi požymiai, bet ir ar jų visuma sudarė pavojingą kėsinimąsi. Pavyzdžiui LAT byloje 2K-207-1073/2018 buvo konstatuota, kad būtinosios ginties situacija neegzistavo, kai nukentėjusysis A. V. kėsinosi į nuteistojo S. M. materialines vertybes, A. V. bandė miegančiam S. M. nuimti nuo kaklo grandinėle, o šis pajutęs ir prabudęs, nemažiau kaip 10 kartų rankomis ir kojomis sudavė A. V. į galvą, kas sukėlė kraujo išsiliejimą smegenyse, dėl ko nukentėjusysis mirė. Nukentėjusiojo A. V. mirtis akivaizdžiai neatitiko galimos žalos patyrimo, t. y. turto praradimo, kad susidarytų būtinosios ginties situacija taikyti tokius intensyviuos veiksmus. Kitoje kasacinėje byloje numeriu 2K-74/2011, buvo konstatuota, kad nebuvo būtinosios ginties situacijos, kadangi nuteistasis A. A. prieš konfliktinę situaciją ir nukentėjusiojo T. S. pasikėsinimą, t. y. sudotas smūgis ranka į veidą, turėjo striukės kišenėje iš anksto pasiimtą peilį dėl ko konfliktinėje situacijoje turėjo neabejotiną pranašumą prieš beginklį asmenį ir tikėjosi jį išnaudoti susiklosčius konfliktui, kurio tikėjosi. Taip pat teismai pasisako ir dėl fizinių asmenų jėgų santykio, pavyzdžiui kasacinėje byloje 2K-166-788/2017 LAT kritikuoja apeliacinio teismo išvadas, kad kėsinimosi pavojingumas konstatuotas atsižvelgiant pagrinde į puolančio ir besiginančio fizinio asmenų sudėjimo lyginimą, nes šis požymis yra sąlyginis ir tai, kad

viena iš konfliktuojančių pusių yra fiziškai pajėgesnė, dar nereiškia, kad atsirado pavojingas kėsinimasis, o juolab būtinosis ginties situacija. O kalbant apie žmogaus fizinį pajėgumą kaip savaime toki, LAT yra suformavęs praktiką, kurioje pasisako, kad tai, jog asmuo gali būti vertinamas kaip pavojingas dėl savo fizinių savybių, taip pat ir dėl kitų priežasčių, tokių kaip nusikalstama praeitis, teistumai bei kita, dar nesukuria būtinosis ginties situacijos, nes būtinosis ginties institutas yra skirtas gintis nuo pavojingų kėsinimūsi, o ne nuo pavojingų žmonių (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-7-326/2013, 2K-364/2014, 2K-545/2014, kt.). Pats pavojingas kėsinimasis, kaip būtina sąlyga susidaryti būtinosis ginties situacijai, atskleidžia būtinosis ginties vieną iš požymių, t. y. prieš kokias veikas negali būti taikoma būtinoji gintis. Visos baudžiamajame kodekse įtvirtintos nusikalstamos veikos pasireiškia veikimu arba neveikimu. Tai prieš tas veikas, kurios pasireiškia neveikimu, neatsiras būtinosis ginties situacija, nes pavojingu kėsinimūsi laikomos veikos, kurios pasireiškia veikimu (Švedas et al., 2019, p. 289, 290). Svarbu paminėti, kad būtinoji gintis galima ir prieš nepakaltinamų ir mažamečių asmenų tokius atliekamus veiksmus, kurie yra uždrausti Baudžiamojo kodekso. Ir nors nepakaltinami asmenys ir mažamečiai nėra tinkami nusikalstamos veikos subjektai, dėl ko jų veiksmai nėra laikomi nusikalstamais ir nekyla jiems baudžiamoji atsakomybė, tačiau vis viena tai yra pavojingi kėsinimaisi nukreipti į baudžiamosios teisės saugomus gėrius, dėl ko ir susidaro būtinosis ginties situacija. Suprantama, kad tokioje situacijoje reikia laikytis humanizmo principo, todėl besiginančiajam žinant ar numanant, kad būtinoji gintis taikoma prieš nepakaltinamą asmenį ar mažametį, turi stengtis padaryti kuo mažiau žalos tokiam asmeniui, o esant galimybei ir visai išvengti (Pavilionis, Merkevičius, 1999, p. 52, 53). Taip pat, kalbant apie pavojingą kėsinimūsi, kaip jau buvo minėta magistrinio darbo antro skyriaus pirmoje dalyje, įstatymais ar kitais teisės aktais įtvirtinti pareigūnų atliekami teisėti veiksmai nėra pavojingi kėsinimaisi, todėl prieš tokius veiksmus negalima būtinoji gintis. Tačiau prieš akivaizdžiai neteisėtus pareigūnų veiksmus, žmogus gali taikyti būtinąją gintį (Abramavičius et al., 2004, p. 183). LAT yra pasisakęs ir dėl apsaugos darbuotojų veiksmų vykdant savo kaip darbuotojo pareigas. Byloje 2K-38-788/2020 konstatuojama, kad L. J. veiksmai, sudavimas su buteliu per galvą apsaugos darbuotojui A. T., kai šis prispaudęs ant grindų laikė L. J. vyrą, negalėjo įgyvendinti teisės į būtinąją gintį, nes A. T. veiksmai nelaikytini kaip pavojingas kėsinimasis ir šiais veiksmais vykdė savo kaip apsaugos darbuotojo funkcijas, malšino prie baro buvusias muštynes.

Kita būtinosis ginties teisėtumo sąlyga kėsinimūsi – akivaizdumas. Kėsinimosi

akivaizdumas yra grindžiamas kėsinimosi ribų nustatymu laiko atžvilgiu, t. y. kada yra pradėtas kėsinimasis, ar tiesiogiai gresia ir kada kėsinimasis pasibaigė ar buvo atremtas, o tai LAT bylose ypač pažymima kaip labai reikšminga sąlyga nustatant ar buvo būtinosios ginties situacija ir kada ji egzistavimo laike (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-220-895/2017, 2K-252-677/2016, kt.). Pavyzdžiui kasacinėje byloje 2K-218-495/2019 LAT konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimas, nutraukti baudžiamąją bylą asmenų G. V. ir E. S. atžvilgiu dėl to, kad šie veikė būtinosios ginties situacijoje, priimtas netinkamai dėl ko nuosprendis naikinamas ir byla per naujo nagrinėjama apeliacinėje instancijoje, nes sprendimas nebuvo pagrįstas išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, tame tarpe ir nenustatyta pavojingo kėsinimosi pradžia, kuri pagrįstų išvadą dėl būtinosios ginties buvimo. LAT teismų praktika nurodo, kad paprastai kėsinimosi pradžia atsiranda, kada galima akivaizdžiai pripažinti pavojingą kėsinimąsi ir pateikia du kriterijus, kuriais galima nustatyti, ar kėsinimasis jau yra akivaizdus. Pirmasis kriterijus – tai kai puolančiojo žala jau yra daroma asmens, visuomenės, valstybės teisės saugomiems gėriams. Tokiu atveju puolantysis jau naudoja fizinę jėgą ar įrankius ir, pavyzdžiui, žaloja žmogų, naikina turtą, veržiasi į gyvenamąją vietą. Antrasis kriterijus – tai kai puolantis asmuo faktiškai dar žalos nedaro, tačiau iš esančios situacijos aiškiai matyti reali žalos grėsmė besiginančiajam, kitaip tariant kėsinimasis tiesiogiai gresia asmens, visuomenės, valstybės interesams. Toks atvejis gali būti, kai puolantis asmuo išsitraukia kokį nors ginklą arba kai didelis kiekis puolančiųjų apsupa asmenį. Taigi asmeniui, kuriam gresia tiesioginis pavojus, nereikia laukti kol pirmiau atsiras žala jo interesams, kaip tik net dažnai reikalinga gintis iki pirmos žalos patyrimo, nes po jos, besiginantis asmuo gali prarasti sąlygas apginti teisės saugomus interesus. Todėl nėra logiška konstatuoti kėsinimosi akivaizdumą tik sulaukus žalos (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-296-719/2020, 2K-64-696/2017, 2K-469/2012, kt). LAT byloje 2K-440/2012 nustatytos ankstesnių instancijų teismų aplinkybės, kad asmuo S. N., kuris sudavė smūgį nukentėjusiajam, į konflikto vietą atvyko dėdei išsikviečiant jį į pagalbą, nes nepageidaujami asmenys, tarp kurių ir nukentėjęsysis, neteisėtai buvo S. N. priklausančioje teritorijoje esančiame kioske ir elgėsi agresyviai ir įžūliai taip keliant grėsmę S. N. dėdei. Todėl įvertinus tokias aplinkybes nurodoma, kad asmeniui S. N., atvykus į konflikto vietą, buvo būtinosios ginties situacija nuo tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsinimosi dėl ko galėjo taikyti būtinąją gintį. Kitoje kasacinėje byloje 2K-41-628/2018 buvo nustatyta, jog nukentėjęsysis A. Ž. buvo priešiška nusiteikęs R. G. atžvilgiu, t. y. piktinosi, reiškė nepasitenkinimą R. G. veikla, o R. G. panaudojo fizinį

smurtą, todėl konstatuota, kad nėra pagrindas tokį puolimą žodžiu atremti fizine jėga ir šioje situacijoje prieš R. G. nebuvo akivaizdaus kėsینimosi. Tai reiškia, kad puolimas žodžiu ne tik, kad nėra faktiškai atliekamas kėsینimasis, leidžiantis taikyti fizinę jėgą ginantis, tačiau tai ir negali būti laikoma kaip tiesiogiai gresiantis pavojus, nuo kurio irgi galima būtinoji gintis. Pavojingas kėsینimasis laikomas pasibaigusiu, kai yra akivaizdu, kad buvo atremtas puolimas arba pasibaigęs ir yra aišku, kad nebereikia gintis, nes nebekyla grėsmė teisės saugomiems interesams (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-287-788/2019, 2K-520-303/2015, kt.). Todėl atlikti veiksmai po kėsینimosi pabaigos nebelaikomi būtinają gintimi, nes būtinosios ginties situacija nebeegzistuoja. Byloje 2K-220-895/2017 LAT konstatavo, kad pirmos instancijos teismas teisingai įvertino aplinkybę, jog nuteistasis A. R. suduodamas smūgius su kirviu nukentėjusiajam S. K. į pakaušį šiam esant kniūbsčiam gulint veidu į žemę, buvo atlikti būtinosios ginties situacijai išnykus, nes tokioje situacijoje esančio asmens S. K. kėsینimasis buvo pasibaigęs ir nebegalėjo kilti. Yra viena išimtis, kada ir, pasibaigus kėsینimuisi, gynyba dar nebus laikoma neteisėta, t. y. kai besiginančiam asmeniui negalėjo būti aiškus kėsینimosi pabaigos momentas. Taip pat galima pažymėti, kad, kai kėsینimasis dėl kurio buvo taikoma būtinoji gintis pasibaigė, ir besiginantysis tai suprato, tačiau taikė tam tikrus veiksmus, tokie veiksmai gali būti traktuojami kaip kita baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė, t. y. asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas (Švedas et al., 2019, p. 290, 291). Kėsینimasis nėra laikomas baigtas ir perėmus puolančiojo asmens kėsینimuisi naudojamus ginklus ar įrankius. Tokiais atvejais, jei kėsینimosi pavojingumas labai sumažėjo, tai ir besiginančio veiksmai negalės būti didelę žalą keliantys, tačiau jie vis tiek bus padaryti būtinosios ginties situacijoje. Byloje buvo nustatyta, kad nukentėjusysis V. K. užpuolė K. S., dūrė su šakėmis į ranką ir jas prarado, po ko K. S. gindamasis tris kartus dūrė su peiliu. Buvo konstatuota, kad K. S., nors V. K. nebeturėjo šakių, veikė būtinosios ginties situacijoje, tačiau dėl kitų aplinkybių visumos jis peržengė būtinosios ginties ribas, kas reiškia, kad egzistavo būtinosios ginties situacija (LAT nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-310/2011). Kėsینimasis nėra baigtas ir kai puolančiojo yra sustabdomas tam, kad galėtų pasigerinti kėsینimosi sąlygas, pvz: pasiimti ginklą ar įrankį (Švedas et al., 2019, p. 290). Suprantama, kad jeigu kėsینimasis puolančio buvo sustabdytas ne trumpa laiką, tai bus jau nauja situacija ir kitas kėsینimasis, o ne tas ankstesnis ir būtinoji gintis bus taikoma jau prieš naują pavojingą kėsینimąsi.

Ir paskutinė sąlyga kėsینimuisi nustatant būtinają gintį yra realumas. Realus kėsینimasis yra tada, kai jis egzistuoja objektyviai, o ne besiginančiojo vaizduotėje (LAT

nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-269-697/2016, 2K-393-489/2017, kt.). Byloje 2K-171-511/2016 kasatorius V. A. teigia, kad veikė būtinosios ginties sąlygomis, nes po konflikto tarp V. A. brolio L. S. ir nukentėjusiojo P. Š., praėjus tam tikram laikui V. A. aiškinosi su P. Š. dėl buvusio konflikto ir šis atsistojęs pasakė, kad L. S. dar per mažai gavo. Asmuo V. A. tai suprato, kad šis eis pakartotinai žaloti L. S., todėl V. A. griebė peilį ir dūrė P. Š. į krūtinę siekdamas apginti brolį, kuris buvo kitame kambaryje, kai tuo tarpu P. Š. nesiėmė jokių veiksmų. Buvo konstatuota, kad tokios nustatytos aplinkybės neįrodo, kad kilo reali grėsmė V. A. ir L. S. asmenims, todėl laikytina, kad kėsinimasis nebuvo kilęs ir tiesiogiai negrėsė, o vien V. A. baimė, nesant realios kėsinimosi grėsmės, nesudaro būtinosios ginties situacijos. Kitoje kasacinėje byloje 2K-283-511/2016 LAT konstatavo, kad konfliktinės situacijos metu, kuri prasidėjo nuo nukentėjusiojo E. D. žodinio konflikto su A. K., kai E. D. pastūmė A. K. ir šis nugriuvo, o priėjęs nuteistasis T. G. pirmas sudavė į veidą E. D. taip padarydamas nesunkų sveikatos sutrikdymą, taip pat kitos aplinkybės kaip E. D. agresyvumas, kiti buvę konfliktai, T. G. kelio užstojimas, pastūmimas, nebuvo realaus prasidėjusio ar tiesiogiai gresiančio kėsinimosi iš E. D., kad T. G. būtų galėjęs taikyti būtinąją gintį. Todėl tokios situacijos, kai nėra realaus kėsinimosi ir nėra pagrindo įžvelgti pavojingo kėsinimosi, tačiau asmuo iš baimės ar nepagrįsto įtarumo vis tiek taikė veiksmus, kuriais buvo padaryta žala, nėra nei būtinosios ginties situacijos nei jos ribų peržengimo, nes būtinoji gintis yra skirta gintis nuo pavojingų kėsinimųsi, bet ne nuo pavojingų asmenų, o tokie atlikti veiksmai, esant visiems nusikalstamos veikos požymiams, turi būti kvalifikuojami kaip nusikaltimai ar baudžiamieji nusižengimai (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2018). Įdomi situacija nagrinėta kasacinėje byloje 2K-106-719/2019. Kasacinis teismas pritarė ankstesnių instancijų teismų sprendimams, kad situacijoje, kada kasatorius B. D. negalėjo išeiti iš V. L. namo dėl to, kad šis neleido ir rankoje laikė kirvuką, nebuvo realaus kėsinimosi, nes B. D. pirmas pradėjo konfliktą, kai nekviestas įėjo į V. L. gyvenamąją vietą, pasiėmęs stiklainį sudavė juo V. L. į galvą, taip pat smaugė, stūmė į link krosnelės dėl ko V. L. nudegė nugarą ir sėdmenis, o pasibaigus konfliktui V. L. iškvietė policiją, liepė B. D. nejudėti, todėl nėra abejonių, kad V. L. negrasino B. D. gyvybei ir sveikatai. Tačiau yra išimtis, kai asmuo nors ir klaidingai suvokė aplinkybes ir nebuvo realaus kėsinimosi į jį, tačiau asmeniui buvo pagrindas įžvelgti pavojingą kėsinimąsi. Tai vadinama tariamąja būtinąja gintimi. Tariamoji būtinoji gintis būna, kai asmuo padaro klaidą, atlieka jo manymu gynimosi veiksmus nuo neegzistuojančio kėsinimosi, bet ta klaida yra pateisinama dviem sąlygomis. Pirmoji – asmeniui taikiusiam veiksmus,

susidariusios įvykio aplinkybės leidžia pagrįstai manyti, kad gresia realus pavojingas kėsanimasis. Antroji – toks asmuo neturėjo ir negalėjo suvokti jog pavojingo kėsanimosi realiai nėra. Nesant kuriai nors sąlygai, tariamosios būtiniosios ginties nebus. Nesant pirmajai sąlygai, kai nebuvo pagrindo įžvelgti pavojingo kėsanimosi, kaip jau minėta, atsiradusi žala bus kvalifikuojama kaip tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas. Kai nėra antrosios sąlygos, t. y. asmuo turėjo ir galėjo suvokti jog nėra pavojingo kėsanimosi, jo veika gali būti kvalifikuotina kaip neatsargi nusikalstama veika. Nustačius tariamąją būtinąją gintį ji traktuojama kaip būtinoji gintis ir neužtraukia baudžiamosios atsakomybės (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-788/2020). Byloje 2K-602/2011 buvo nustatyta, kad R. K. kartu su namo šeimininke J. D. ir jos broliu V. D. grįžę namo, juose pamatė tris neteisėtai buvusius asmenis: K. S. ir Ž. Š. sėdėjo prie stalo ir gėrė bei S. L. miegojo. R. K. pastebėjo, kad prie durų yra padėti tam tikri jo daiktai, todėl pamanė, kad juos ketina pavogti. Ž. Š. žinojo, kad šiame name gyvena R. K., taip pat, kad J. D. draugauja su S. L. seserimi. Pažymėtina, kad nei nukentėjusysis K. S. nei Ž. Š. tuo labiau S. L. neatliko jokių veiksmų, kurie galėtų būtų suprantami kaip tiek pavojingi jog nuo jų reikėtų gynybai naudoti fizinę jėgą. Todėl konstatuota, kad situacijoje, kai po klausimo, ką jie čia veikia, R. K. iškart puolė mušti K. S., o šiam prašant paleisti ir sugebėjus pabėgti, R. K. susirado ir toliau mušė, nebuvo susidariusi tariamosios būtiniosios ginties situacija smurtiniams veiksams nuo nesamo tariamo kėsanimosi, nes R. K. turėjo ir galėjo suvokti, kad nei į jį nei į jo turtą niekas nesikėsina ir asmenys neketina bėgti, dėl to, kad neteisėtai buvę asmenys nei puolė muštis, nei griebė kambaryje buvusių daiktų, elgėsi ramiai, du asmenys buvo girti, o trečiasis apskritai miegojo, be to su namo šeimininke buvo pažįstami. Apžvelgus tariamąją būtinąją gintį, galima teigti, kad tariamoji būtinoji gintis nebus nustatyta situacijose, kai asmuo pradėjo, jo manymu, taikyti gynybinius veiksmus prieš neegzistuojantį kėsimąsi iš baimės, kurią nulėmė panašioje situacijoje gauta labai neigiama patirtis, jei situacijos aplinkybės rodytų, kad galėjo ir turėjo suprasti, kad nėra realaus kėsanimosi. Tai reiškia, kad net ir esant dideliai baimei, žmogus turi vis tiek tinkamai vertinti susiklosčiusias aplinkybes.

Taigi, tam kad galima būtų taikyti būtinąją gintį, kėsanimasis turi būti pavojingas, akivaizdus ir realus. Pavojingumas atsiskleidžia per kėsimąsi į teisės saugomus gėrius, o pasireiškia per požymių, tokių kaip kėsanimosi intensyvumą, užpuoliko naudojamas priemonės, puolančiosios ir besiginančios pusių jėgų santykį, galimos žalos dydį ir panašiai, visumą. Pavojingas kėsanimasis yra galimas veikose, kurios pasireiškia veikimu,

todėl ir būtinoji gintis galima tik nuo tokių veikų, kurios atliekamos veikimu. Kėsinimosi akivaizdumas traktuojamas per pavojingo kėsinimosi pradžios ir pabaigos momentus, nes tik pradėtas ir dar nesibaigęs kėsinimasis yra akivaizdus. Pavojingo kėsinimosi pradžia yra kai galima akivaizdžiai pripažinti kėsinimąsi, o tam nustatyti pateikiami du momentai t. y. žala jau yra daroma besiginančio teisės saugomiems gėriams ir esant tiesioginiai grėsmei, kai žala dar nėra daroma, tačiau iš esančios situacijos aiškiai matyti reali jos grėsmė. Realus kėsinimasis yra tada, kai jis egzistuoja objektyviai, bet ne besiginančiojo vaizduotėje. Jei veiksmai buvo taikomi nesant realaus pavojingo kėsinimosi, tačiau buvo pagrindas įžvelgti jį ir nebuvo galima ar turima suvokti, kad nėra kėsinimosi, tai atsiranda tariamoji būtinoji gintis, kuri pripažįstama būtinąją gintimi ir baudžiamoji atsakomybė nekyla. Teisėta būtinoji gintis yra taikoma prieš pavojingas veikas, tačiau ne prieš pavojingus asmenis.

2.4. Būtiniosios ginties reikalavimai gynybai

Kaip jau buvo minėta, tam, kad būtų teisėta būtinoji gintis, yra keliamos sąlygos ne tik kėsinimuisi, bet ir pačiai gynybai. Ir čia teismų praktika bei mokslininkų nuomonė išsiskiria teoriniu klausimu, į kiek sąlygų skirti teisėtumo reikalavimus gynybai. Mokslinėje literatūroje yra išskiriama trys gynybos sąlygos: gynyba padaroma žala tik besikėsinančiam asmeniui, atremiant pavojingą kėsinimąsi ir neperžengiant būtiniosios ginties ribų (Abramavičius et al., 2004, p. 182). Tuo tarpu teismų praktikoje išskiriamos dvi sąlygos: žala padaroma besikėsinančiam asmeniui ir neperžengtos būtiniosios ginties ribos (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371-697/2018). Kaip matyti, teismų praktikoje nėra išskiriamas gynybos požymis – žala padaroma, atremiant pavojingą kėsinimąsi. Tačiau tai nėra labai reikšmingas skirtumas, nes teismų praktikoje vis viena yra aprašomas ir šis reikalavimas, tačiau bendrai su reikalavimu kėsinimosi pavojingumui. Šiame magistro darbe pasirenkama trijų, o ne dviejų sąlygų išskyrimas gynybai.

Pirmasis gynybos reikalavimas – žala padaroma tik besikėsinančiam asmeniui. Tai reiškia, kad ginantis negali būt padaryta žala tretiesiems asmenims. Jei kėsinasi keli asmenys, tai besiginančiojo žala gali būti padaryta bet kuriam vienam ar visiems asmenims. Būtiniosios ginties situacijoje taikytos gynybos padaryta žala besikėsinančiam gali būti tiek didesnė, tiek mažesnė už puolančiojo kėsinimusi padarytą ar siektą padaryti žalą, išskyrus vieną ribojimą, t. y. žmogaus sveikatai padaromą žalą. Tačiau ir šiuo atveju

tarp padarytos žalos puolančiojo sveikatai ir kėsinimusi padarytos ar siektos padaryti žalos turi būti aiškus neatitikimas, pvz: ginant turtą į kurį kėsinamasi nužudoma ar padaromas sunkus sveikatos sutrikimas. Taip pat, taikant gynybą būtinosios ginties situacijoje, nėra reikalaujama, kad gynybos intensyvumas visiškai atitiktų kėsinimosi pavojingumą. Nėra ir ribojimo su kokiomis priemonėmis galima taikyti būtinąją gintį (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-507/2017). Visa tai besiginančiajam leidžia laisviau taikyti būtinąją gintį tam, kad nebūtų baimės jos taikyti susiklosčius būtinosios ginties situacijai, nes ir pati valstybė skatina gintis. Taip pat ir logiška, kad besiginantysis gali padaryti didesnę žalą, kadangi siekiama pažeisti besiginančio teises, todėl šis turi turėti pranašumą prieš puolantįjį. Taip pat objektyviai neįmanoma tokioje situacijoje netaikyti gynyba padarytą žalą užpuoliko teisėms atitinkamai proporcingą kėsinimuisi padaryta ar siekta padaryti žalą.

Kitas teisėtos gynybos požymis tai, kad žala padaroma atremiant pavojingą kėsinimąsi. Žala skaitoma padaryta gynybos metu, kai viena pusė, t. y. besiginantysis, neketina panaudoti smurto, tačiau panaudoja smurtą netikėtai dėl to, kad į jį yra pavojingai kėsinamasi ar tiesiogiai gresia užpuolimas (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-62-489/2015). Tačiau, kad žala būtų pripažinta teisėtai padaryta ginantis, neprivalo pats pavojingas kėsinimasis būti nukreiptas prieš besiginančio teises, t. y. jis gali ginti kitų asmenų teises, nesvarbu pažeidžiamo ar nepažeidžiamo asmens ir ar jis sutinka būti apgintas, taip pat visuomenės ar valstybės interesus. Byloje 2K-7-313/2012 konfliktas prasidėjo, kai asmuo V. S. kartu su nukentėjusiuoju T. K. ir kitais draugais atvažiavo į gyventojų kiemą, kuriame gyventojai šventė, ir pradėjo pavojingai važinėti automobiliu, kelti dulkes, kas sukėlė gyventojų pasipiktinimą. Vėliau V. S. ir A. V. tokie veiksmai teismo nuosprendžiu buvo pripažinti kaip nusikalstami ir asmenys nuteisti pagal BK 284 straipsnį viešosios tvarkos pažeidimas. LAT konstatavo, kad būtinąją gintį galima naudoti saugant visuomenės interesus, kas tokiais neabejotinai yra užtikrinimas visuomenės rimties ir tvarkos viešose vietose. Todėl kieme buvę gyventojai turėjo tiesę duoti atkirtį, panaudojant būtinąją gintį prieš asmenis pažeidinėjusius viešąją tvarką. Kita vertus, yra nemažai situacijų, kada iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad gynyba padaryta žala atremiant pavojingą kėsinimąsi, bet tai nebus pripažinta kaip gynybos padaryta žala. Pirmoji situacija, dėl kurios nemažai yra LAT praktikos, tai muštynių situacija. Esant specifinei konfliktinei muštynių situacijai, konflikto šalių naudojamas fizinis smurtas naudojamas puolimo, bet ne gynybos tikslais, dėl ko abi pusės pripažįstamos puolančiosiomis ir nėra besiginančio asmens, ko pasekoje konstatuojama, kad abipusių

muštynių metu nekyla būtinosios ginties situacijos (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-38-788/2020, 2K-501/2013, kt.). Suprantama, kad muštynės gali įvykti ir būtinosios ginties situacijoje, t. y. kai besiginantysis pradėjęs taikyti aktyvius fizinius veiksmus, siekdamas apsaugoti teisės ginamas vertybes, susimuša su besikėsinančiu asmeniu. Tokiu atveju muštynių faktas nepanaikina atsiradusios būtinosios ginties situacijos (LAT nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-313/2012). Sprendžiant, ar tai buvo gintis ar abipusės muštynės, reikia įvertinti daugelį reikšmingų bylos aplinkybių: veiksmų pobūdis, nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio ryšiai, abiejų elgesį prieš konfliktą ir kitą (LAT nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-38-788/2020). Tik visuma faktinių aplinkybių padės tinkamai įvertinti kilusią situaciją. Tai parodo ir LAT praktika. Kasacinėje byloje 2K-92/2014 kasatorius A. P. teigia, kad konflikto metu veikė būtinosios ginties situacijoje, kai jis, sugriebęs už rankų žemiau pečių G. P. ir purtydamas, nukentėjusiajam sukėlė fizinį skausmą bei padarė nežymų sveikatos sutrikdymą. LAT konstatavo, kad iš byloje nustatytų aplinkybių; nuteistojo ir nukentėjusiojo jėgų santykio, atliktų veiksmų pobūdžio, abiejų asmenų veikų tyčia ir tai, kad abiem buvo sutrikdyta sveikata, konfliktas tarp asmenų buvo abipusės muštynės, o ne būtinosios ginties situacija. Kitoje byloje 2K-275/2013 LAT teigiamai vertina žemesniųjų instancijų teismų sprendimus nepripažinti būtinosios ginties situacijos konflikte kai: J. T. pasipriešino V. K. ketinimui išsivežti krosnelę, ko pasekoje kilo fizinis konfliktas. Asmenys siekė vienas kitą nurungti, nukentėjusysis V. K. už nuteistą J. T. yra daug vyresnis, neturėjo įrankio, yra ligotas ir neįgalus, be to J. T. veiksmus nulėmė pyktis, todėl J. T. veiksmai įvertinti kaip atlikti abipusių muštynių metu, bet ne būtinosios ginties situacijoje. Kasacinėje byloje 2K-221-511/2018 buvo konstatuota, kad nuteistoji S. S.–K. panaudodama peilį nužudė H. T. dėl smurtavimo, neveikė būtinosios ginties situacijoje, nes buvo nustatyta jog abu asmenys girtavo, konfliktavo ir smurtavo vienas prieš kitą, taip pat S. S.–K. nenustatyta sužalojimai, kurie patvirtintų apie pavojingą H. T. kėsimąsi. Taip pat, kasacinio skundo argumentas, kad H. T. buvo fiziškai stipresnis už S. S.–K. pats savaime nėra pagrindas kilti būtinosios ginties situacijai, todėl ši situacija pripažinta abipusėmis muštynėmis, kai abi pusės žalą daro puolimo tikslais. Kita situacija kada atlikta žala nebus laikoma padaryta gynybos tikslais atremiant pavojingą kėsimąsi – esant būtinosios ginties provokacijai. Būtinosios ginties provokacija yra tada, kai asmuo tyčia provokuoja kitą asmenį, kad šis atliktų pavojingą kėsimąsi, siekiant tariamos gynybos pretekstu tam asmeniui padaryti žalos. Tokioje situacijoje besiginantysis sąmoningai sukelia kito asmens kėsimąsi, kad pats galėtų atlikti savo neteisėtus veiksmus prisidengiant gynyba,

taip bandant išvengti atsakomybės dėl būtiniosios ginties. Būtiniosios ginties provokacija nėra vertinama kaip būtinoji gintis, nes ji suplanuota atlikti tyčinį nusikaltimą ir tokiam tariamam besiginančiajam kyla baudžiamoji atsakomybė (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-489/2016). Byloje 2K-161/2011 tarp nuteistojo P. N. ir nukentėjusiojo A. R. įvyko eilinis konfliktas dėl atklydusių gyvulių. P. N. grandinių, prie kurių buvo pririšti gyvuliai, metalinius kuolus sukėlė į medžius. Asmuo A. R. atvyko su benzininiu pjūkle, kad galėtų išlaisvinti gyvulius. P. N. pasiėmęs strypą ir peilį, pats atėjo prie atvykusio A. R. po ko kilo konfliktas, kurio metu P. N. peiliu dūrė A. R. į krūtinę, dėl ko šis žuvo. Buvo konstatuota, kad P. N. pats buvo šio konflikto iniciatorius, įkaldamas metalinius kuolus į medžius, taip pat apsiginklavęs atėjo prie atvykusio A. R., taip išprovokuodamas konfliktą, todėl neveikė būtiniosios ginties situacijoje. Kitoje kasacinėje byloje 2K-166-788/2017 LAT pasisakė, kad A. M. veiksmai, kasatoriaus T. N. tempimas už rankos, taip padarant odos nubrodinimus ir kraujosruvas ir striukės suplėšymą, nėra realus ir pavojingas kėsanimasis būtiniosios ginties prasme, sukeltas T. N. teisę taikyti būtinąją gintį, nes pats T. N. padėdamas šiukšles ant A. M. automobilio atliko provokaciją. Taip pat negalimas būtinąją gintimi žalos darymas tyčios iškėlimo aikštėn metu bei nusikalstamos veikos rengimosi stadijoje (Švedas et al., 2019, p. 291). Tyčios iškėlimas aikštėn – tai asmens nusikalstamo ketinimo išreiškimas tretiesiems asmenims, viešas paskelbimas. O nusikalstamos veikos rengimosi stadija – kai ruošiamasi nusikaltimui, pasirūpinama priemonėmis, veikimo plano sudarymas ir pan. Šiose situacijose dar nėra ir tiesiogiai negresia pavojingas, realus, akivaizdus kėsanimasis, todėl negali būti taikoma ir būtinoji gintis.

Ir paskutinė, trečioji sąlyga gynybai – žala negali peržengti būtiniosios ginties ribų. Gynyba padaryta žala nebus laikoma peržengusia būtiniosios ginties ribas, kai ji iš esmės atitinka kėsimosi pavojingumą ir pobūdį. Byloje 2K-254/2014 LAT konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo būtinąją gintį situacijoje, kai V. D. be jokios priežasties buvo užpultas agresyviai nusiteikusių asmenų grupės, tarp kurių ir nukentėjusysis V. P, kurie turėdami kokybinę ir kiekybinę jėgų persvarą naudojo fizinį smurtą ir tęsė užpuolimą nepaisydami, kad V. D. pirmiausiai bandė pabėgti, o nepavykstant, iš savigynai turėto ginklo paleido penkis įspėjamuosius šūvius į orą. Vis užpuolikams tebepuolant V. D. paleido šeštąjį šūvį, kuris pataikė į V. P. taip mirtinai jį sužeisdamas ir septintąjį šūvį vėl į orą. Teismas nusprendė, kad V. D. gynyba padaryta žala, tiek objektyviu, tiek subjektyviu požiūriu atitiko kėsimosi pobūdį ir pavojingumą, kas reiškia, kad V. D. gynyba buvo teisėta ir asmuo veikė būtiniosios ginties situacijoje.

Byloje 2K-45/2014 LAT nurodė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas, kurį patvirtino ir apeliacinės instancijos teismas, yra pagrįstas dėl asmens V. L. išteisinimo, nes V. L. sudavė su ranka asmeniui P. R. į galvą po to, kai šis pirmasis sudavė su ranka V. L. į galvą, todėl V. L. gynėsi nuo pavojingo kėsینimosi, taip padarydamas P. R. nežymų sveikatos sutrikdymą ir dėl to neperžengė būtiniosios ginties ribų. Toks teismo sprendimas reiškia, kad asmens padaryta žala, nežymus sveikatos sutrikdymas, atitiko kėsینimosi pobūdį ir pavojingumą. Pats būtiniosios ginties ribų peržengimas nagrinėjamas kitame skyriuje.

Taigi, kad gynyba padaryta žala būtų laikoma padaryta būtiniosios ginties situacijoje, ji turi būti padaroma tik prieš besikėsinantį asmenį, atremiant pavojingą kėsینimąsi ir neperžengti būtiniosios ginties ribų. Žala negali būti padaroma tretiesiems asmenims. Žala laikoma padaryta gynybos metu, kai viena pusė neketina panaudoti smurto, tačiau netikėtai panaudoja smurtą dėl daromo ar tiesiogiai gresiančio užpuolimo. Žala nėra padaryta ginantis: abipusių muštynių metu, esant būtiniosios ginties provokacijai, tyčios iškėlimo aikštėn metu ir nusikalstamos veikos rengimosi stadijoje. Žala laikoma teisėtai padaryta būtiniosios ginties situacijoje, kai ji atitinka kėsینimosi pobūdį ir pavojingumą.

3. Būtinios ginties ribų peržengimas

3.1 Būtinios ginties ribų peržengimo samprata

Kaip jau buvo nagrinėta šio darbo 2 skyriuje, asmuo, kuris buvo užpultas, gali atremti besikėsinančio asmens pavojingą, akivaizdų, realų kėsiniimąsi, taikydamas būtinąją gintį neperžengdamas jos ribų. Įstatymo leidėjas nustatė, kad nors asmuo ir ginasi, tačiau jo gynyba turi atitikti būtinios ginties ribas. Kitaip tariant, valstybė neleidžia asmeniui piktnaudžiauti susiklosčiusia būtinios ginties situacija ar neapgalvotai taikyti gynybos veiksmus joje, nes ir besikėsinantis asmuo yra žmogus, kuris turi teises, ir dėl to, kad jis daro nusikalstamus veiksmus, nereiškia, kad tuo metu jas praranda ar galima su juo neproporcingai elgtis. Tačiau negalima ir veikas, nors ir peržengusias būtinios ginties ribas, kilusias iš gynybos prilyginti tolygiai kėsinimuisi puolant atliktoms nusikalstamos veikoms. Todėl BK 28 straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, kada yra būtinios ginties ribų peržengimas: kai tiesiogine tyčia nužudoma arba sunkiai sutrikdoma sveikata, jeigu gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Iš to galima išvelgti tris sąlygas, kurias nustačius, besiginančiojo veika pripažįstama kaip būtinios ginties ribų peržengimas. Pirmoji – besikėsinantis asmuo nužudytas arba jam sunkiai sutrikdyta sveikata, antroji – gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo ir trečioji – besiginančio veika padaryta tiesiogine tyčia (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-303/2020). Visos trys sąlygos turi egzistuoti situacijoje, kad būtų nustatytas būtinios ginties ribų peržengimas. Kasacinėje byloje 2K-71-895/2018 nustatyta tokia apeliacinės instancijos teismo situacija: asmuo D. M. žadindamas miegantį asmenį D. N., kuris nuėjo miegoti po išgertuvių ir lošimo kortomis, sudavė smūgį D. N. ir užpuolė su rankoje turėtu peiliu, o šis gindamasis čiupo D. M. ranką su peiliu ir bandė atsistojęs nuversti D. M., tačiau D. M. sudavė su ranka D. N. į šoną ir abu nuvirto ant sofos, D. N. laikant D. M. ranką su peiliu ir savo kūnų užgriūvant D. M. Taip buvo padaryta durtinė-pjautinė kiaurinė D. M. krūtinės ląstos sužalojimas, dėl kurio jis mirė. Kasacinis teismas nerado pažeidimų apeliacinės instancijos teismo priimtame sprendime, kuriame pasisakė jog D. N. nužudė D. M. gindamasis nuo pavojingo, realaus, akivaizdaus kėsinimosi, todėl veikė būtinios ginties situacijoje ir neperžengė jo ribų, nes asmeniui D. N. smurtiniai D. M. veiksmai buvo netikėti, iki konflikto nesipyko su D. M. ir atimti gyvybės nenorėjo dėl ko neveikė tiesiogine tyčia. Pažymėtina, kad būtinios ginties ribų peržengimas negali būti nustatytas nesant būtinios ginties situacijai, nes ribų peržengimas gali būti nustatomas

tik tada, kai pripažįstama, kad buvo pavojingas, akivaizdus, realus kėsınimasis prieš kurį galima taikyti būtinąją gintį (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-205-976/2017, 2K-173/2011, kt.). Būtiniosios gınties ribų peržengimas ir kyla iš būtiniosios gınties situacijos. Byloje 2K-492/2014 LAT pritarė apeliacinės instancijos teismo priımtam sprendimui ir jo pagrindimui dėl nuteistojo M. L. apeliacinio skundo. Buvo nustatyta, kad konflikcinėje situacijoje nukentėjęsysis E. U. pirmas kirviu nuteistųjų M. L. ir T. Č. nepuolė, o buvo užsirakinęs nuo nuteistųjų kambaryje, dėl ko nuteistiesiems niekas netrukė laisvai išeiti iš E. U. buto, todėl nuteistasis M. L. neveikė būtiniosios gınties situacijoje. LAT pasisakė, kad nustačius jog būtiniosios gınties situacija nebuvo atsiradusi M. L. veiksmų metu, todėl nėra ir teisinio pagrindo svarstyti buvo ar nebuvo būtiniosios gınties ribų peržengiama.

Taigi, norint nustatyti būtiniosios gınties ribų peržengimą, pirmiausiai reikia nustatyti ar apskritai buvo būtiniosios gınties situacija, nes be jos negali būti ir ribų peržengimo. Būtiniosios gınties ribų peržengimui konstatuoti, turi būti nustatytos trys sąlygos: užpuolikas nužudytas ar padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, tai padaryta tiesiogine tyčia ir gynyba aiškiai neatitiko kėsınimosi pobūdžio ir pavojingumo.

3.2. Būtiniosios gınties ribų peržengimo objektyvieji požymiai

Objektyvieji požymiai, tai tokie požymiai, kurie pasireiškia realybėje, todėl būtiniosios gınties ribų peržengimo objektyvieji požymiai yra: gynybos aiškus neatitikimas kėsınimosi pavojingumui ir pobūdžiui ir gynybos padariniai, t. y. besikėsınančio asmens nužudymas ar sunkus sveikatos sutrikdymas. Nužudymas – tai gyvybės atėmimas kitam asmeniui, kai šį ištinga biologinė mirtis. t. y. kai fiziniam asmeniui negrįžtamai nutrūksta kraujotakos ir kvėpavimo funkcijos arba visų smegenų funkcijos (Abramavičius at al., 2009, p. 111, 112). Sunkus sveikatos sutrikdymas – tai kito asmens sužalojimas ar susargdinimas, kuris pasireiškia regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo netekimu ar kitokiu sunkiu suluošinimu, sunkios nepagydomos ar ilgai trunkančios ligos susargdinimu, realiai gresiančiu gyvybei ar stipriu žmogaus psichikos sutrikdymu, arba didelės dalies profesinio ar bendro darbingumo praradimu, arba kūno nepataisomu subjaurojimu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Vadinasi, būtiniosios gınties ribų peržengimas gali būti konstatuotas, kai gynybos padariniai yra nužudymas ar sunkus sveikatos sutrikdymas, o jei buvo padarytas nesunkus sveikatos sutrikdymas, fizinio skausmo sukėlimas, turto sunaikinimas ar sugadinimas, ar

kita, nebus būtinosios ginties ribų peržengimo.

Teismų praktika nustato, kad būtinosios ginties ribų peržengimas gali būti konstatuojamas tik tada, kai gynyba padaryta žala nuo pavojingo, realaus, akivaizdaus kėsینimosi aiškiai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. LAT byloje 2K-350-222/2015 konstatuota, jog apeliacinės instancijos teismas tinkamai nustatė būtinosios ginties ribų peržengimą situacijoje, kada asmuo J. M. durdamas peiliu į asmens M. S. pilvą sąmoningai jį sužalojo, taip padarydamas sunkų sveikatos sutrikdymą, pasirinkdamas neadekvačią gynybą, t. y. panaudojo būdą ir priemonę, kuri aiškiai neatitiko kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo – M. S. smūgių rankomis sudavimo, padarant nežymų sveikatos sutrikdymą J. M. ir nesant aplinkybių, kurios nurodytų, jog grėsė pavojingesnis kėsینimasis. Kita vertus, kaip jau buvo minėta 2.4 skyriuje, gynybos priemonės ir intensyvumas neturi visiškai atitikti kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Aiškų gynybos neatitikimą kėsینimosi pobūdžiui ir pavojingumui būna tada, kada tyčia padaroma besikėsinančiajam aiškiai didesnė žala už nuo kėsینimosi ginamas teises ar interesus, panaudojant priemones, kurios nebuvo būtinos (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-416-942/2016). Kitaip tariant, būtinosios ginties ribos yra peržengiamos, kai besiginantysis padaro veiksmus, kurie yra akivaizdžiai objektyviu ir subjektyviu požiūriais neatitinkantys kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568-139/2015). Subjektyvusis požiūris – tai žmogaus vidinis psichologinis santykis su gynybos neatitiktimi kėsینimosi pobūdžiui ir pavojingumui, t. y. pačiam besiginančiajam yra aiški ir akivaizdi ta neatitiktis. Objektyvusis požiūris – tai išoriškai neatitinkantys kėsینimosi pavojingumo ir pobūdžio veiksmai (Abramavičius et al., 2004, p. 186, 187). Byloje 2K-294/2011 konstatuota, kad priimta teisinga apeliacinės instancijos teismo išvada dėl nuteistojo B. A. būtinosios ginties ribų peržengimo. Būtinosios ginties ribų peržengimas grindžiamas tuo, kad nuteistasis B. A. neįspėdamas, kad gynybai panaudos medžioklinį šautuvą ir tik nujausdamas, bet nematydamas, kad sūnėnui gresia pavojus, šovė į asmenį D. Š. kai šis jau nebeatlikinėjo jokių kėsینimosi veiksmų prieš B. A. sūnėną, t. y. D. Š. jau sužeistas bei sukniubęs buvo kieme t. y. tokie B. A. veiksmai neatitinka kėsینimosi pobūdžio ir pavojingumo. Kitoje byloje 2K-568-139/2015 nurodyta, kad situacijoje, kai nuteistasis J. L. suvokęs, jog sūnaus sveikatai gresia pavojingas, realus, akivaizdus kėsینimasis iš nukentėjusiojo V. T. (J. L. draugas) kai šis nereagavo į jo riksmus, įspėjęs apie ginklo panaudojimą, paleido šūvį į V. T. koją, taip padarydamas sunkų sveikatos sutrikdymą, yra būtinosios ginties ribų peržengimas, nes įvertinus aplinkybes, kad J. L. buvo neblaivus,

panašaus kūno sudėjimo ir amžiaus kaip V. T., taip pat V. T. smurto pobūdį, bandymą smogti ir suduotų smūgių skaičių bei buvusių asmenų galėjusių sutramdyti V. T. skaičių, gynybai panaudotas šaunamasis ginklas ir kilusi žala aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Galima pastebėti, kad nustatant, kas yra pavojingumas ir pobūdis, LAT praktika ir mokslinė literatūra pateikia skirtingus šių sąvokų apibrėžimus. Teismų praktikoje teigiama, kad kėsinimosi pobūdis nulemiamas vertybių, kurioms gresia pavojus dėl pavojingo kėsinimosi. Kitaip tariant, kėsinimosi pobūdį sudaro kėsinimosi objekto reikšmingumas: gyvybė, sveikata, nuosavybė ir kita, požymiai. Tuo tarpu pavojingumas atsiranda iš tokių požymių kaip kėsinimosi intensyvumas, besikėsinančių asmenų skaičius, besiginančio ir puolančio jėgų santykis, puolančiojo naudojamos priemonės, galimos ar atsiradusio žalos dydis ir kita (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-788/2015). Teisinėje literatūroje, galima sakyti, sąvokos yra pateikiamos visiškai priešingai. Teigiama, kad pobūdį nulemia panaudotos priemonės, kėsinimosi intensyvumas, vietos ir laiko aplinkybės ir kiti požymiai. O pavojingumas priklauso nuo to į kokį reikšmingą objektą: gyvybę, sveikatą, nuosavybę ir kita, yra kėsinamasi, ir pagal tai yra skirtingi kėsinimosi pavojingumai. Taip pat pavojingumui gali turėti reikėmės kėsinimosi žala, jėgų santykis ir kiti požymiai (Abramavičius et al., 2004, p. 186). Verta paminėti, kad nagrinėjant kėsinimosi pavojingumą, kaip vieną iš kėsinimosi sąlygų, kad kiltų būtinosios ginties situacija, tokia sąvoka kaip pobūdis nėra minima nei teismų praktikoje, nei mokslinėje literatūroje, o visi minimi pobūdžio ir pavojingumo požymiai, nusako tik kėsinimosi pavojingumą. Remiantis tuo, bei teismų praktikos ir mokslinės literatūros pateikiamų sąvokų skirtingumu, galima teigti, kad sąvoka, kėsinimosi pobūdis, galimai yra perteklinė nustatinėjant būtinosios ginties ribų peržengimą, nes visi požymiai, tame tarpe ir pobūdžio, patenka po pavojingumo sąvoka.

Taigi, būtinosios ginties ribų peržengimo objektyvieji požymiai yra gynyba padaryta žala, t. y. nužudymas arba sunkus sveikatos sutrikdymas, ir gynybos aiškus neatitikimas kėsinimosi pavojingumui ir pobūdžiui. Gynybos aiškus neatitikimas kėsinimosi pobūdžiui ir pavojingumui yra, kai panaudojant priemones, kurios nebuvo būtinos, tyčia besikėsinančiam asmeniui padaroma didesnė žala už ginamas teises ar interesus. LAT praktikoje ir mokslinėje literatūroje pateikiamos skirtingai kėsinimosi pavojingumo ir pobūdžio sąvokos, o ir pagrįstai galima abejoti sąvokos kėsinimosi pobūdis, būtinosios ginties ribų peržengimo klausime, reikalingumu.

3.3. Būtinios ginties ribų peržengimo subjektyvusis požymis

Būtinios ginties ribų peržengimo subjektyvusis požymis yra kaltė. Kaltė tai asmens psichinis santykis su veika. Kaltė tu dvi formas: tyčia ir neatsargumas. Tyčią ir neatsargumą sudaro po dvi rūšis. Tyčios rūšys: tiesioginė tyčia ir netiesioginė tyčia. Tuo tarpu neatsargumo rūšys yra nusikalstamas pasitikėjimas ir nusikalstamas nerūpestingumas. Byloje 2K-438-222/2015 LAT nurodė, kad nusikalstamos veikos kvalifikavimas pagal BK 132 straipsnį neatsargus gyvybės atėmimas ir BK 28 straipsnio 3 dalį būtinios ginties ribų peržengimas yra negalimas, nes būtinios ginties ribų peržengimas galimas tik tada, kai besiginantysis veiksmus atlieka tiesiogine tyčia. Taigi įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nurodęs, kad būtinios ginties ribų peržengimas atsiranda tik esant tiesioginei tyčiai. Tiesioginė tyčia yra tada, kai asmuo suvokia, numato savo veikos padarinius ir tų padarinių siekia. Netiesioginė tyčia yra, kai asmuo suvokė, numatė savo veikos padarinius, tačiau padarinių nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti. Skirtumas tarp tiesioginės ir netiesioginės tyčios tas, kad esant tiesioginei tyčiai asmuo nori kilsiančių padarinių, kai tuo tarpu netiesioginėje tyčioje, asmeniui nesvarbūs kilsiantys padariniai. Kasacinėje byloje 2K-350-222/2015 nurodyta, kad asmuo J. M. gindamasis dūrė peiliu M. S. į pilvą, taip padarydamas sunkų sveikatos sutrikdymą, veikė tiesiogine tyčia, nes nuteistasis akivaizdžiai suprato savo veiksmų pavojingumą ir siekė kilusių padarinių. Byloje 2K-294/2011 LAT konstatuoja, kad B. A. pasirinktas gynybos įrankis, šaunamasis ginklas, buvo pavojingas nukentėjusiojo D. Š. gyvybei, o B. A. būdamas dar ir medžiotojas negalėjo nesuprasti šūvio iš medžioklinio ginklo į žmogų atsirandančių padarinių, todėl B. A. suvokė, kad šaudamas į D. Š. sukelia pavojų ir jo sveikatai, ir gyvybei bei numatė, kad gali atimti asmeniui D. Š. gyvybę ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą. Taip pat B. A. ir norėjo, kad kiltų padariniai, tačiau B. A. buvo priimtini bet kokie kilsiantys padariniai, t. y. ar asmens mirtis ar sunkus sveikatos sutrikdymas todėl veikė tiesiogine neapibrėžta tyčia. Tiesioginė neapibrėžta tyčia – tai tiesioginės tyčios forma, kai asmuo nekonkretizuoja galinčių kilti padarinių, tačiau jį tenkina bet kokie kilsiantys padariniai. Nustačius, kad asmens kaltės forma yra tiesioginė neapibrėžta tyčia, jam atsakomybė kyla pagal padarinius (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. K-568-139/2015). Kasacinėje byloje 2K-125-696/2015 nurodoma, kad konflikte, asmuo U. B. veikdamas būtinios ginties situacijoje panaudojo peilį suduodamas penkis kartus asmeniui M. J. į šlaunis ir blauzdas ir taip jį nužudydamas. U. B. suprato, kad atlieka pavojingus veiksmus kito asmens sveikatai ir gyvybei bei numatė įvairius galimus padarinius: gyvybės atėmimas, sunkus sveikatos sutrikdymas. Taip pat U.

B. norėjo, siekė, kad kiltų jo veiksmų padariniai. Padaryti penki smūgiai peiliu ir jų išsidėstymas rodo, jog U. B. atlikdamas smūgius nesirinko kuriai M. J. kūno vietai daryti žalą, todėl veikė tiesiogine alternatyvia tyčia ir turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl nužudymo. Tiesioginė alternatyvi tyčia – tai tiesioginės tyčios forma, kai asmuo numato kelis galinčius kilti padarinius ir jį tenkina bet kuris. Taip pat dar yra ir tiesioginė apibrėžta tyčia, kai asmuo suvokia dėl savo veikos kilsiančius padarinius ir jų siekia.

Taigi, būtiniosios ginties ribų peržengimas gali būti nustatytas tik padarius veiksmus tiesiogine tyčia. Esant būtiniosios ginties situacijai, asmuo darydamas sveikatos sutrikdymą ar nužudymą suvokia, numato padarinius, gyvybės atėmimą ar sunkų sveikatos sutrikdymą, ir šių padarinių siekia.

3.4. Būtiniosios ginties ribų peržengimo teisinės pasekmės

Apžvelgus kas yra ir ko reikia, kad būtų nustatytas būtiniosios ginties ribų peržengimas, svarbu paminėti, kokios teisinės sankcijos laukia tokių asmenų, kurie peržengė ribas. BK 28 straipsnio 4 dalyje nurodyta: būtiniosios ginties ribas peržengęs asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis šio kodekso 62 straipsniu. Vadinasi, nustačius būtiniosios ginties ribų peržengimą asmuo atsako pagal jam inkriminuojama BK įtvirtintą veiką, tačiau bausmė pagal 62 straipsnį, gali būti pritaikyta švelnesnė negu įstatymas yra numatęs. Iš teismų praktikos, galima pastebėti, kad buvo kilęs probleminis klausimas dėl BK 129 straipsnio nužudymas, 2 dalies inkriminavimo. Dėl šio klausimo buvo pasisakyta kasacinėje byloje 2K-126/2013. Kasatorius nurodė, kad LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose 11 punkte išaiškinama, kad peržengiant būtiniosios ginties ribas padarytas nužudymas kvalifikuojamas tik pagal BK 28 straipsnio 3 dalį ir 129 straipsnio 1 dalį, esant ir nužudymo 2 dalies kvalifikuojamiems požymiams. Tačiau byloje LAT teigia, kad LAT jau yra išaiškinęs dėl tiesioginio LAT senato nutarimų tiesioginio taikymo, t. y. įstatyme nėra nustatyto pagrindo tiesiogiai remtis tokiais nutarimais, nes tai nėra bylų nagrinėjimo teisės šaltinis, o precedento reikšmę pagal Teismų įstatymo 33 straipsnio 4 dalį turi teismų sprendimai konkrečiose bylose. Reiškia, esant BK 129 straipsnio 2 dalies požymiams, peržengus būtiniosios ginties ribas, veika gali būti kvalifikuojama pagal BK 28 straipsnio 3 dalį ir 129 straipsnio 2 dalį. Nėra reikalavimo taikyti BK 129 straipsnio 1 dalį. Galima kelti pagrįsta klausimą,

ar dėl to, kad kėsinosi subjektas atitinkantis BK 129 straipsnio 2 dalyje nurodytus, turi už būtinios ginties ribų peržengimą atsakyti pagal šią dalį. Juk ne asmuo peržengęs būtinios ginties ribas pasirinko prieš ką ginsis. Iš kitos pusės, peržengiant būtinios ginties ribas, nužudoma tiesiogine tyčia ir yra suprantama, koks asmuo kėsinosi, todėl yra logiška, kad taikoma straipsnio dalis tokia pati, kaip ir asmens nužudžiusio neveikiant būtinios ginties situacijoje.

Nagrinėjant bausmes dėl būtinios ginties ribų peržengimo, konkrečiai BK 62 straipsnio 2 dalies 5 punkte nurodyta, kad teismas, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, gali skirti švelnesnę bausmę, kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių, bent iš dalies ar visa buvo atlyginta žala ir jeigu veika padaryta peržengiant būtinios ginties ribas. O to pačio straipsnio 3 dalyje, nusakoma, kas gali būti daroma su tokia bausme. BK 62 straipsnio 3 dalies 1 punkte nurodoma paskirti mažesnę bausmę nei sankcijoje įtvirtinta mažiausia bausmė. 2 punkte – paskirti mažesnę bausmę, negu numatyta BK 47 straipsnio bauda 3, 4 ir 6 dalyse, 56 straipsnio bausmės skyrimas pavojingam recidyvistui už tyčinio nusikaltimo padarymą ir 90 straipsnio bausmių ypatumai nepilnamečiams 3 dalyje. 3 punkte nurodoma – paskirti švelnesnę bausmės rūšį negu numatyta straipsnio sankcijoje. Tai reiškia, kad nustatius būtinios ginties ribų peržengimą, teismai turi plačią diskreciją kaip sušvelninti tokio asmens bausmę. Taip pat, teismas nustatęs, kad asmuo peržengė būtinios ginties ribas, bet nenustatius BK 62 straipsnyje numatytų sąlygų, išimtiniais atvejais, pripažinus, kad numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarauja teisingumo principui, teismas gali taikyti BK 54 straipsnio 3 dalį ir motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę negu numatyta straipsnio sankcijoje (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-126/2013). Įstatymų leidejas yra įtvirtinęs, kad pagal BK 59 straipsnio 1 dalies 9 punktą, nustatytas būtinios ginties ribų peržengimas, gali būti pripažintas kaip lengvinanti aplinkybė skiriant bausmę.

Taigi, nustatius būtinios ginties ribų peržengimą, asmens veika kvalifikuojama pagal atitinkamą BK straipsnį, tačiau teismai remdamiesi BK 62 straipsnio 2 dalies 5 punktu, taip pat išimtiniais atvejais pagal 54 straipsnio 3 dalį, gali nustatyti švelnesnę bausmę nei numatyta straipsnio sankcijoje.

3.5. Būtinios ginties ribų peržengimo išimtys

Įstatymų leidėjas BK 28 straipsnio 3 dalyje yra numatęs dvi būtinios ginties ribų peržengimo išimtis, t. y. kada ir nustačius akivaizdų gynybos neatitikimą kėsinimosi pobūdžiui ir pavojingumui, nėra nustatomas būtinios ginties ribų peržengimas: t. y. kai veika padaryta dėl didelio sumišimo ar didelio išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsinimasis ir kai ginamasi nuo įsibrovimo į būstą (LAT nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-13-507/2017, 2K-300/2011, kt). Šie du požymiai įstatymo leidėjo yra pažymimi kaip svarbesni, nes jiems esant nėra būtinios ginties ribų peržengimo. Pažymėtina, jau minėtoje Vilniaus universiteto Teisės fakulteto apklausoje, apklaustieji pateikė vertingų diskusinių pasiūlymų dėl būtinios ginties ribų peržengimo. Teisėjai ir mokslininkai siūlė panaikinti reglamentavimą, kad būtinios ginties ribų peržengimu būtų nelaikoma dėl didelio sumišimo ar išgąščio, kurį sukėlė pavojingas kėsinimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą, padaryta veika. Tokią nuomonę pateikė ir LAT teisėjas prof. O. Fedosiuk. Tokiu atveju nebeliktų privilegijuotų požymių (Švedas et al., 2017, p. 153). Kita vertus, teisė į būsto neliečiamybę yra įtvirtinta Konstitucijoje, 24 straipsnyje. Iš to galime spręsti, kad Lietuvoje yra ypač saugoma teisė į būsto neliečiamybę. Todėl, gal nėra ir blogai, kad yra privilegijuotai įtvirtinta būtinios ginties straipsnyje, iškeliant aukščiau už turtines ir kitas teises, nes tai juk asmeninė žmogaus teritorija. Kita vertus, asmuo gindamasis gyvenamajame būste, žinodamas, kad bus nustatyta būtinoji gintis ir tikrai neperžengs jos ribų, gali pradėti piktnaudžiauti tokia teise, tiesiogine tyčia siekiant padaryti kuo didesnę žalą užpuolikui, nors tai visiškai būtų neproporcinga kėsinimosi pobūdžiui ir pavojingumui.

Didelis sumišimas ar išgąstis – tai besiginančio asmens emocinė būsena pavojingo kėsinimosi situacijoje, kurią sukuria besikėsinantį asmuo. Asmens sumišimas ar išgąstis turi būti vertinami ir pagal subjektyvųjį besiginančio asmens situacijos suvokimą, t. y. patirto išgyvenimo stiprumą ir specifiką, priklausančius nuo kėsinimosi ir pagal faktines bylos aplinkybes. Neteisėtas įsibrovimas į būstą – tai situacija kai, neteisėtai patenkama į gyvenamąsias patalpas prieš gyventoją valią, be jokio teisėto pagrindo, taip pažeidžiant būsto neliečiamumą (Abramavičius et al., 2004, p. 187). Tai reiškia, kad po privilegijuotai įtvirtintu būsto neliečiamumu dėl būtinios ginties, nepatenka privatus kiemas, garažas kaip atskiras pastatas, daugiabučio laiptinė ar bet koks kitas pastatas (butas), kuriame negyvena žmogus. Pažymėtina, kad situacijose kai į būstą patenkama teisėtai, o po to kyla konfliktas gyvenamojoje patalpoje taip susidarant būtinios ginties situacijai, tokiu atveju negali būti nustatoma įsibrovimo į būstą aplinkybė, nes nebuvo brovimosi į būstą.

Kasacinėje byloje 2K-13-507/2017 konstatuota, kad gynimosi nuo įsibrovimo į būstą faktas negali būti nustatomas, nes asmuo D. S. atvyko į savo močiutei priklausantį būstą ir į jį teisėtai buvo įleistas nukentėjusiojo A. S., kuris yra šeimos narys. Tačiau ne visose situacijose yra konstatuojamas būsto neliečiamumo pažeidimas. Byloje 2K-275-689/2019 buvo nustatytos aplinkybės: nukentėjusysis D. Š. 20:20 val. atėjo pas kaimyną D. S. pareikšti pretenzijų dėl remonto keliamo triukšmo ir be leidimo įėjo, kaip rodo atliktas parodymų patikrinimas vietoje, į D. S. butą 3,27 metro. Nuteistasis D. S. pradėjo pulti D. Š., t. y. išstūmė iš buto dėl ko D. Š. pargriuvo ir buvo dar apspardytas. D. Š. patyrė dešinio žastikaulio priekinį išnirimą, t. y. nesunkus sveikatos sutrikimas. Kasacinis teismas atmetė nuteistojo D. S. skundą dėl to, kad šis neatitinka bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų, tačiau nutarė pasisakyti dėl apeliacinės instancijos teismo vertinimo, būtinosios ginties įsibraunant į būstą, nes tai reikšmingas paminėjimas sustiprinant teismo vidinį įsitikinimą. LAT teigiamai įvertino apeliacinės instancijos teismo konstatavimą, jog šioje situacijoje nebuvo iškilęs realus kėsinimasis prieš kasatorius, o nukentėjusiojo veiksmai, įėjimas į butą, negali būti vertinami kaip pasikėsinimas į būsto neliečiamumą, nes nukentėjusysis į kasatoriaus butą įėjo ne siekdamas kėsintis į būsto neliečiamumą, o norėdamas nutraukti triukšmingus remonto darbus vykčius kasatoriaus bute. LAT konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad vien formalus įžengimas į kito asmens būstą nesudaro pagrindo būtinajai ginčiai, nes nukentėjusysis neturėjo tikslo pažeisti paties savaime kasatoriaus būsto neliečiamumo. Ir nors būsto neliečiamumo apsauga yra svarbi ir neginčijama, tačiau jos turinys negali būti suprantamas taip, kad kiekvienas pašalinis asmuo privačioje valdoje, gali iš jos būti pašalintas agresyviai. Taigi darytina išvada, kad formalus teisės pažeidimas į būsto neliečiamumą nesukelia būtinosios ginties situacijos (LAT nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275-689/2019). Dėl tokių pateikiamų LAT nuostatų kyla abejonių. Pirmiausiai pats konstatavimas formalus teisės pažeidimo į būsto neliečiamumą. Taigi ar pats įžengimas ir buvimas kito asmens būste, esant nekviestam ir nelaukiamam, atsidarius duris, ir nėra kaip tik būsto neliečiamybės pažeidimas, nors ir asmuo atėjo nenorėdamas pažeisti teisės į būsto neliečiamumą. Turbūt nei vienas gyvenantis savo būste nenorėtų, kad vaikščiotų pašaliniai asmenys, kurie nors ir jokių pavojingų veikų nedarys, tačiau bus būste, galbūt apžiūrės kaip gyvena asmuo ir panašiai. Taip pat kyla klausimas, o jeigu formaliai teisę į būsto neliečiamumą pažeidžia būsto savininkui visiškai nepažįstamas, nematytas asmuo, t. y. ar tokiu atveju ir negalima panaudoti jėgos išvejojant asmenį, o turi vos nelaukti kol pats asmuo išeis arba pradės kėsintis, taip atimant ir taip silpnesnės pusės

teisę gintis nuo tiesiogiai gresiančio užpuolimo, nes juk būsto gyventojas negali žinoti kokiais kėslais atėjo nepažįstamasis. Taip pat kyla abejonė ar nuostata, formalus teisės pažeidimas į būstą, nesukelia būtinosios ginties situacijos, nėra prieštaraujanti BK 28 straipsnio 3 daliai, taip teigiant, kad ne visada bus būtinosios ginties situacija, kai pažeidžiama teisė į būsto neliečiamumą. Taigi šita LAT nutartis iškelia nemažai diskusinių klausimų, tame tarpe ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto apklausoje, apklaustųjų pateikta nuomonė dėl reglamento pakeitimo pašalinant nuostatą: būtinosios ginties ribų peržengimu nelaikoma ginantis nuo įsibrovimo į būstą padaryta veikla.

Taigi, baudžiamajame įstatyme yra numatytos dvi privilegijuotos aplinkybės, kada jas nustačius, nebus būtinosios ginties ribų peržengimo. Tai didelis sumišimas ar išgąstis, kurį sukėlė pavojingas kėsinimasis ir ginantis nuo įsibrovimo į būstą. Yra teisininkų, kurių nuomone reiktų panaikinti šias privilegijuotas aplinkybes taikant būtinosios ginties ribų peržengimą.

Išvados

1. Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės yra svarbus baudžiamosios teisės institutas, nes panaikina asmens veikos pavojingumą dėl aplinkybių naudingumo visuomenei ir valstybei ir yra būtinas neleidžiant nepagrįstai išplėsti baudžiamąją atsakomybę.
2. Vienas iš svarbiausių bei sukeliančių nemažai diskusijų baudžiamąją atsakomybę šalinančių aplinkybių yra būtinoji gintis, kuria reguliuojama prigimtinė žmogaus teisė į savigyną.
3. Būtiniosios ginties bei būtiniosios ginties ribų peržengimo užuomazgų jau galima rasti seniausiuose įstatymuose, tokiuose kaip Pamedės teisynas ar Lietuvos statutai. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės raidą Lietuvoje, galima pastebėti ir būtiniosios ginties įtvirtinimą, keitimąsi, tobulėjimą teisės aktuose.
4. BK 28 straipsnyje bei teismų praktikoje yra nustatyta būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos, kurios susijusios su kėsinimusi ir gynyba bei būtiniosios ginties ribų peržengimu.
5. Reikalavimas, kad būtų galima taikyti būtinąją gintį – kėsinimasis turi būti pavojingas, akivaizdus ir realus. Būtinoji gintis galima tik nuo tokių veikų, kurios atliekamos veikimu. Būtiniosios gintis institutas yra taikomas prieš pavojingas veikas, be ne prieš pavojingus asmenis.
6. Gynyba padaryta žala laikoma padaryta būtiniosios ginties sąlygomis jei ji padaroma tik prieš besikėsinantį asmenį, atremiant pavojingą kėsinimąsi ir neperžengiant būtiniosios ginties ribų.
7. Būtiniosios ginties ribų peržengimui nustatyti, pirmiausia, turi būti nustatyta ar apskritai buvo būtiniosios ginties situacija. Esant būtiniosios ginties ribų peržengimui, turi būti nustatyta trys sąlygos: užpuolikas nužudytas ar padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, tai padaryta tiesiogine tyčia ir gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo.
8. LAT praktikoje ir mokslinėje literatūroje pateikiamos skirtingos, viena kitai prieštaraujančios, kėsinimosi pavojingumo ir pobūdžio sąvokos, o tai pagrįstai verčia abejoti sąvokos kėsinimosi pobūdis būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo klausime, reikalingumu.
9. Nustačius būtiniosios ginties peržengimą, asmens veika kvalifikuojama pagal atitinkamą BK straipsnį, tačiau teismai naudodamiesi BK 62 straipsnio 2 dalies 5 punktu, taip pat išimtiniais atvejais BK 54 straipsnio 3 dalimi, gali nustatyti švelnesnę bausmę nei nustatyta straipsnio sankcijoje.

10. Baudžiamajame įstatyme yra nustatytos dvi privilegijuotos aplinkybės, kad jas nustačius nebus būtinosios ginties ribų peržengimo – tai didelis sumišimas ar išgąstis, kurį sukėlė pavojingas kėsanimasis ir ginantis nuo įsibrovimo į būstą. Pažymėtina, kad dalies teisininkų nuomone reikėtų panaikinti šias privilegijuotas aplinkybes, taikant būtinosios ginties ribų peržengimą.

ŠALTINIŲ SARAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 96-3016.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961) (negalioja). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
6. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961) (negalioja). *Vyriausybės žinios*, 18-147.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas *Valstybės žinios*, 109-3004.

Specialioji literatūra:

8. Abramavičius, A. ir kt. (2004) *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1 – 98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
9. Abramavičius, A. ir kt. (2009) *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99 – 212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.
10. Abramavičius, A. ir kt. (1996) *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas.
11. Autorių kolektyvas ir kt. (2018) *Lietuvos teisė 1918 – 2018*. Vilnius.
12. Andriulis, V. ir kt. (2002) *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia.
13. Drakšas, R. (2002) *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius: Eugrimas.
14. Liesis, M. (2009). Baudžiamosios atsakomybės už eutanaziją netaikymo galimybės. *Teisės problemos*, 1 (63), p. 6 – 24 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [TeisesProblemos 2009 1 63.p65 rem.p65](#)
15. Pavilionis, V. ir Merkevičius, R. (1999) *Būtinoji gintis*. Vilnius: Justitia.
16. Švedas, G. ir kt. (2019) *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis I knyga*. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
17. Švedas., G. ir kt. (2017) *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios*

dalis vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

18. Valikonytė, I., Lazutka, S. Ir Gudavičius, E. (2001) *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius: Vaga.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija:

19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ (2004). *Teismų praktika*, 21.

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtinios ginties ir jos ribų peržengimo“ (1997). *Teismų praktika*, 7.

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-788/2020.

22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296-719/2020.

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-719/2020.

24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96-303/2020.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-788/2020.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-788/2020.

27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287-788/2019.

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275-689/2019.

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-495/2019.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106-719/2019.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-371-697/2018.

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291-942/2018.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-511/2018.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-207-1073/2018.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71-895/2018.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-41-628/2018.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2018.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-393-489/2017.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-220-895/2017.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-976/2017.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-166-788/2017.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-303/2017.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-746/2017.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-64-696/2017.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-507/2017.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-416-942/2016.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283-511/2016.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-289-222/2016.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-697/2016.

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273-942/2016.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252-677/2016.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-221-648/2016.

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171-511/2016.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162-697/2016.

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-78-489/2016.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-587-697/2015.

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-568-139/2015.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-520-303/2015.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-492-942/2015.

60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-438-222/2015.

61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350-222/2015.

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-677/2015.

63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-62-489/2015.

64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-189-222/2015.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-73-697/2015.

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-108-697/2015.

67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31-788/2015.

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-125-696/2015.

69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-141-507/2015.

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-545/2014.

71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-537/2014.

72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-492/2014.

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-364/2014.

74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-326/2014.

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-282/2014.

76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-300/2014.

77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271/2014.

78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-254/2014.

79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-239/2014.

80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2014.

81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92/2014.

82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45/2014.

83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-501/2013.

84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-467/2013.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-326/2013.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-275/2013.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-126/2013.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-15/2013.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-313/2012.
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-440/2012.
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469/2012.
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-602/2011.
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-310/2011.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-300/2011.
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-294/2011.
96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-273/2011.
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172/2011.
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161/2011.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-140/2011.
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-74/2011.

SANTRAUKA

Būtiniosios ginties ribų peržengimas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje

Laurynas Norkūnas

Magistro darbe analizuojama būtiniosios ginties ribų peržengimo LAT jurisprudencijoje tema, nagrinėjant būtinąją gintį ir jos peržengimą LAT praktikoje, taip pat įtvirtinimą BK ir raidą istoriniuose teisės šaltiniuose. Būtinoji gintis kyla iš prigimtinių žmogaus teisių ir yra saugoma Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, todėl yra labai svarbu užtikrinti, kad kiekvienas asmuo galėtų drąsiai naudotis būtiniosios ginties teise, tačiau kartu ir neleisti piktnaudžiauti ar neribotai taikyti šią teisę, dėl ko yra numatytas būtiniosios ginties ribų peržengimas.

Būtiniosios ginties reglamentavimo užuomazgų galima rasti jau ir seniausiuose teisyneose, tokiuose kaip Pamedės teisynas ar Lietuvos statutai. Šiandien būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimas reglamentuojamas Baudžiamojo kodekso 28 straipsnyje, taip pat daug nuostatų randama LAT praktikoje, dėl kai kurių kyla pagrįstų abejonių, pvz: formalus teisės į būsto pažeidimo konstatavimas nesukeliantis būtiniosios ginties situacijos. Nagrinėjant būtinąją gintį yra analizuojami būtiniosios ginties reikalavimai kėsinimuisi ir gynybai, t. y. kėsinimosi pavojingumas, realumas ir akivaizdumas, o gynybos: žala padaryta tik besikėsinančiam asmeniui, žala padaryta atremiant pavojingą kėsinimąsi ir būtiniosios ginties ribų neperžengimas. Nagrinėjant būtiniosios ginties ribų peržengimą yra analizuojamos jos sąlygos, t. y. nužudytas ar padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, tiesioginė tyčia ir gynyba aiškiai neatitiko kėsinimosi pobūdžio ir pavojingumo. Analizuojant kėsinimosi pobūdį ir pavojingumą yra matoma tarp LAT praktikoje ir mokslinėje literatūroje pateikiamų sąvokų: pobūdis ir pavojingumas, skirtumai, kas kelia klausimų dėl kėsinimosi pobūdžio sąvokos reikalingumo būtiniosios ginties ribų peržengimo klausime.

SUMMARY

Exceeding the Limits of Self-Defense in the Jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania

Laurynas Norkūnas

The master's thesis examines the topic of exceeding the limits of necessary self-defence in the jurisprudence of the SCL, examining the necessary self-defence and exceeding thereof in the case law of the SCL, as well as its establishment in the CC and its development in historical sources of law. Necessary self-defence arises from inherent human rights and is protected by the Constitution of the Republic of Lithuania and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, therefore, it is very important to ensure that every person can exercise the right to necessary self-defence, at the same time, however, to prevent the abuse or unrestricted application of this right, as a result of which, the exceedance of the necessary self-defence limits has been provided.

The beginnings of the regulation of necessary self-defence can already be found in the oldest legal acts, such as the Pamedė Statute Book or the Statutes of Lithuania. Today, the necessary self-defence and exceeding its limits is regulated by Article 28 of the Criminal Code, as well as many provisions are found in the case law of the SCL, some of which raise reasonable doubts, such as a formal statement of the right to violation of a dwelling, which does not constitute the situation of necessary self-defence. Analysing the necessary self-defence, the requirements of the necessary self-defence for attempt and defence have been examined, i.e., the danger, reality and obviousness of the attempt, and for the defence: the damage caused only to the attacker, the damage caused by resisting the dangerous attempt and not exceeding the limits of necessary self-defence. Analysing the exceeding of the limits of the necessary self-defence, its conditions have been examined, i.e., murder is committed or a serious health impairment is caused with a specific intent, where defence has been clearly disproportionate to the nature and dangerousness of an attempt. Analysing the nature and dangerousness of an attempt, the differences between the concepts of nature and dangerousness presented in the case law of the SCL and the scientific literature are apparent, which raises questions about the necessity of the concept of the nature of an attempt in the issue of exceeding the necessary self-defence.